

Stavovi studenata Fakulteta hrvatskih studija o doping u sportu

Bernić, Dora

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:909966>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-04-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Dora Bernić

**STAVOVI STUDENATA FAKULTETA
HRVATSKIH STUDIJA O DOPINGU U
SPORTU**

DIPLOMSKI RAD

Zagreb, 2021.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

Dora Bernić

**STAVOVI STUDENATA FAKULTETA
HRVATSKIH STUDIJA O DOPINGU U
SPORTU**

DIPLOMSKI RAD

Mentor: doc. dr. sc. Dario Pavić
Sumentor: doc. dr. sc. Matija Mato Škerbić

Zagreb, 2021.

Sažetak

Nevjerojatno je koliko je čovjek sposoban učiniti nešto vlastitim tijelom ili snagom uma. Upravo smo toga često svjedoci u sportu. Sportaši svojim talentom, trudom, žrtvovanjem i upornošću ostvaruju zadivljujuće uspjehe. Većina njih stremi za postizanjem još boljih rezultata koji su dokaz njihova angažmana, odnosno, teže za izvrsnošću. Međutim, ne mogu svi sportaši napredovati u mjeri kojoj bi željeli ili pak nisu spremni poduzeti potrebne korake kako bi to ostvarili. Tako se jedan dio sportaša odlučuje za upotrebu određenih tvari i metoda koji pospješuju njihove tjelesne performanse, odnosno, dopinga. O pitanju dozvoljenosti dopinga vodi se etička rasprava između onih koji smatraju kako bi njegova uporaba trebala biti dozvoljena i onih koji se tome protive. Debata vođena između libertarijanske i esencijalističke perspektive temelji se na četiri argumenta – argument paternalizma, škodljivosti, poštenja i prinude. Kako bi se ispitalo stajalište studenata Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu o dopingu u sportu provedeno je kvantitativno istraživanje metodom ankete tijekom lipnja i srpnja 2021. godine te mu je pristupilo 117 sudionika. Dobiveni rezultati ukazuju kako studenti imaju izrazito negativne stavove prema uporabi dopinga. Međutim, nije dokazana statistički značajna povezanost između sociodemografskih obilježja sudionika i stavova o dopingu u sportu, kao ni povezanost između stavova sudionika i njihovim prakticiranjem sportskih aktivnosti.

Ključne riječi: doping, sport, studenti, stavovi

Abstract

It is amazing how much a person is capable of doing something with his own body and with the power of the mind. This is exactly what we often witnessed in sports. Athletes achieve amazing success with their talent, effort, sacrifice and perseverance. Most of them strive to achieve even better results that are proof of their commitment. More precisely, they strive for excellence. However, not all athletes can progress to the level they would like, or they are unwilling to take the necessary steps to achieve what they want. Thus, some athletes decide to use certain substances and methods that improve their physical performance, i.e., doping. The issue of doping is being ethically debated between those who believe that its use should be allowed and those who oppose it. The debate between the libertarian and essentialist perspectives is based on four arguments – the Argument of Paternalism, Argument of Harming Self and Others, Argument of Unfair Advantage and Argument from Coercion. In order to examine the attitude of students of the Faculty of Croatian Studies at the University of Zagreb towards doping in sport, a quantitative research was conducted using a survey method during June and July 2021 and was attended by 117 participants. The obtained results indicate that students have extremely negative attitudes towards doping in sport. However, no statistically significant association was found between sociodemographic characteristics of the participants and attitudes about doping, as well as the association between the attitudes of the participants and their practice of sport activities.

Keywords: doping, sport, students, attitudes

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Sport i njegova uloga u društvu	2
2.1. <i>Uloga sporta u društvu</i>	2
2.2. <i>Definiranje sporta</i>	2
3. Doping	5
3.1. <i>Etika i bioetika sporta</i>	5
3.2. <i>Doping afere</i>	7
3.3. <i>Polemika oko definiranja dopinga</i>	9
3.4. <i>Doping su tvari i metode</i>	10
3.5. <i>Svjetska antidoping agencija</i>	11
3.5.1. <i>Definiranje dopinga u sklopu Svjetske antidoping agencije</i>	11
3.5.2. <i>Dopinška kontrola</i>	14
4. Etička rasprava – Treba li uporaba dopinga u sportu biti dozvoljena?	15
4.1. <i>Libertarijanska perspektiva</i>	15
4.2. <i>Esencijalistička perspektiva</i>	16
4.3. <i>Ključni argumenti oko kojih se lome koplja</i>	17
4.3.1. <i>Argument paternalizma</i>	18
4.3.2. <i>Argument škodljivosti</i>	18
4.3.3. <i>Argument poštenja</i>	19
4.3.4. <i>Argument prinude</i>	19
5. Ranije provedena istraživanja o stavovima o dopingu u sportu	20
6. Predmet, ciljevi i hipoteze istraživanja	23
6.1. <i>Predmet istraživanja</i>	23
6.2. <i>Ciljevi istraživanja</i>	23
6.3. <i>Hipoteze istraživanja</i>	24
7. Metodologija istraživanja	24
7.1. <i>Sudionici istraživanja</i>	24
7.2. <i>Metoda prikupljanja podataka</i>	24
7.3. <i>Postupak provedbe istraživanja</i>	25
8. Rezultati istraživanja	26
8.1. <i>Deskriptivni podaci istraživanja</i>	26
8.1.1. <i>Sociodemografska obilježja</i>	26
8.1.2. <i>Zainteresiranost za sport i bavljenje sportom</i>	28

8.1.3. <i>Stavovi o doping u sportu</i>	33
9. Rasprava	38
10. Zaključak	40
11. Popis korištenih izvora:	41

1. Uvod

(Ne)postojanje tjelesnih i mentalnih limita koje čovjek posjeduje oduvijek je bilo fascinantno. Nevjerojatno je koliko su ljudi sposobni učiniti nešto vlastitim tijelom ili snagom uma. Upravo smo toga često svjedoci u sportu. Sportaši svojim talentom, trudom, žrtvovanjem i upornošću ostvaruju zadivljujuće uspjehe. Većina njih stremi za postizanjem još boljih rezultata koji su dokaz njihova angažmana. Dakle, može se reći kako teže za izvrsnošću. Međutim, ne mogu svi sportaši napredovati u mjeri kojoj bi željeli ili pak nisu spremni poduzeti potrebne korake kako bi to ostvarili. Tako se jedan dio sportaša odlučuje za upotrebu određenih tvari i metoda koji pospješuju njihove tjelesne performanse, odnosno, dopinga. Pitanje dopinga dugi je niz godina predmetom brojnih znanstvenih, društvenih i humanističkih disciplina te predstavlja atraktivnu, zanimljivu i aktualnu temu, kako u akademskim krugovima, tako i u neformalnim svakodnevnim razgovorima. U okviru sociologije sporta uporaba dopinga se smatra devijantnim ponašanjem, odnosno, onim kojim se krše postavljene norme. Za postavljanje pravila zadužena je Svjetska antidopinška agencija koja svake godine izdaje listu zabranjenih tvari i metoda prema kojima se onda doping i definira (World Anti-Doping Agency, 2015, prema: Škerbić, 2016: 516). Dakle, poštivanje pravila smatra se moralno ispravnim, a oni koji ih prekrše se smatraju devijantima. Pitanje moralnosti u sport svakako je predmet filozofije sporta, odnosno, etike i bioetike sporta čiji je predmet interesa, između ostaloga, uporaba dopinga. O pitanju dozvoljenosti dopinga vodi se etička rasprava između onih koji smatraju kako bi njegova uporaba trebala biti dozvoljena i onih koji se tome protive. Debata vođena između libertarijanske i esencijalističke perspektive temelji se na četiri argumenta – argument paternalizma, škodljivosti, poštenja i prinude (Škerbić, 2016: 521).

U svijetu su provedena brojna istraživanja koja ispituju stavove opće populacije, sportaša, učenika i studenata o uporabi dopinga u sportu. Međutim, u Republici Hrvatskoj ova tema je još uvijek dosta neistražena. Iz tog razloga, većinom su korišteni strani izvori kako u teorijskom dijelu rada, tako i u usporedbi dobivenih rezultata. Kako bi se ispitali stavovi studenata Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu o doping u sportu provedeno je kvantitativno istraživanje metodom ankete. Namjera istraživanja je utvrditi povezanost između sociodemografskih obilježja studenata, zanimanja za sportske aktivnosti, aktivnog bavljenja sportom i stavova koje studenti imaju o doping u. Na ovaj način će se utvrditi imaju li studenti Fakulteta hrvatskih studija općenito pozitivno ili negativno stajalište o doping u te u kojoj mjeri i na koji način se ono razlikuje među

studentima s obzirom na sociodemografske karakteristike, zainteresiranost za sport i njegovo prakticanje.

Na početku rada bit će riječ o fenomenu sporta i ulozi koju ima u društvu. Uz to, predstaviti će se etika i bioetika sporta kojima je predmet interesa uporaba dopinga. Nadalje, istaknut će se neke doping afere, iznijet će se polemika oko definiranja dopinga te iskazati kako ga definira Svjetska antidopinška agencija, vodeća organizacija za borbu protiv dopinga. Nakon toga, bit će prikazane dvije suprotstavljene etičke perspektive i njeni predstavnici koji raspravljaju o (ne)dozvoljenosti dopinga. Uz to, predstaviti će se ključni argumenti na kojima se temelji njihova diskusija. Sljedeće će biti prikazana neka ranije provedena istraživanja kojima je cilj bio ispitati stavove o dopingu. Potom će biti iznesena metodologija istraživanja i dobiveni rezultati o kojima će se raspraviti.

2. Sport i njegova uloga u društvu

2.1. Uloga sporta u društvu

Na zanimljiv način su J. H. Frey i D. S. Eitzen opisali sport – kao arenu uzorkovanog ponašanja, socijalnih struktura i međuinstitucionalnih odnosa koja pruža mogućnost razumijevanja složenosti društvenog života. Promatrajući sport na taj način, uviđa se kako su odnosi, interakcije i obrasci ponašanja unutar sporta i društva slični, iz čega se zaključuje da je sport, baš kao i ostale institucije, mikrokozmos društva (Frey, Eitzen, 1991: 503-504). Jednostavnije rečeno, Jay Coakley (2009: 18) ističe povezanost sporta s bitnim sferama društvenog života, kao što su obitelj, gospodarstvo, mediji, politika, obrazovanje i religija. Upravo zbog međusobnog utjecaja i zavisnosti, u sportu ne sudjeluju samo aktivni sportaši, već i rekreativci, pratitelji sportskih događanja uživo i putem medija, kao i brojno stručno osoblje koje vodi brigu o sportašima i njihovu razvoju te sudjeluje u organiziranju i provedbi sportskih događanja (Coakley, 2009: 18).

2.2. Definiranje sporta

Za početak je potrebno definirati ključne pojmove koji se odnose na ovu temu, a jedan od njih je pojam sporta čije je definiranje poprilično problematično. Naime, postoje brojna određenja sporta koja se razlikuju ovisno o tome unutar kojih se znanstvenih područja, kultura i povijesnih razdoblja određuju.

Američki sociolog sporta J. Coakley je u svojoj knjizi *Sports in Society: Issues and Controversies* istaknuo definiciju sporta koju, kako navodi, koriste brojni stručnjaci, a ona glasi:

„[...] [sport je] institucionalizirana natjecateljska aktivnost koja uključuje fizičko naprezanje ili korištenje relativno kompleksne fizičke sposobnosti sudionika koji su motivirani unutarnjim i vanjskim nagradama.“ (2009: 6). Dakle, sport je natjecateljska fizička aktivnost koja ima organizacijsku strukturu i formalna pravila čiji su sudionici motivirani unutarnjim zadovoljstvima (povezani sa spontanom igrom) i onim vanjskim (povezani s pokazivanjem fizičkih vještina radi društvenog odobravanja i drugih nagrada). S druge strane, jednako važni su i stavovi stručnjaka koji se zalažu za definiranje sporta ovisno o društvenom, kulturnom i povijesnim kontekstu, odnosno, oni odbijaju postojanje jedinstvene definicije sporta te preferiraju alternativni pristup definiranju uzimajući relevantne čimbenike u obzir (Coakley, 2009: 6-9).

Brojni stručnjaci smatraju kako trebaju biti ispunjeni određeni kriteriji da bi se neka aktivnost uopće mogla nazivati sportom. Jedan od njih je i Verner Møller koji pri definiranju sporta ističe četiri parametra: aktivnost se izvodi kao natjecanje; cilj natjecanja je pobijediti i biti što uspješniji unutar hijerarhijske strukture te aktivnosti; aktivnost je organizirana i funkcionira u institucionaliziranom okviru, u kojemu se bilježe rezultati kojima se pripisuje značaj; aktivnost se uređuje pisanim skupom pravila koja se primjenjuju od strane suca koji je u idealnom slučaju nepristran (Møller, 2010: 15). Slijedeći te kriterije, ako dva susjeda u dvorištu kuće igraju badminton, ono spada pod kategoriju vježbanja, a ne sporta. Razlog tomu je to što igranje badmintona, bez obzira na to natječu li se igrači među sobom i poštuju li pravila, nije organizirano od strane institucija te taj kriterij, koji je nužan kako bi se neka aktivnost mogla nazivati sportom, nije zadovoljen (Møller, 2010: 15).

Primjetno je kako je Møllerova interpretacija navedenih kriterija temeljena na radovima iz povijesti i tradicije filozofije sporta. U okviru filozofije sporta, najznačajniji doprinos definiranju samoga sporta imao je Bernard Suits s knjigom *Grasshopper. Games, Life and Utopia* (1978) i člankom „*Tricky Triad*“ – *Game, Play and Sport* (1988) u kojima je učinio distinkciju između pojmova igra, igranje i sport (Škerbić, 2019: 8). Važno je uočiti kako pojmovi igra i igranje nisu istoznačnice. Suits je definiciju pojma igranje (*play*) izgradio u odnosu na definiranje Johanna Huizinge (*Homo ludens*, 1938.), za koje je iskazao negodovanje (Škerbić, 2019: 10). Suits naime smatra kako nešto možemo nazvati igranjem tek kada su zadovoljena dva uvjeta – prenamjena resursa i autoteličnost (Škerbić, 2019: 12), dok je Huizinga obratio pozornost samo na potonje (Škerbić, 2019: 11): „X se igra [vrši igranje] ako i jedino ako X vrši privremenu prenamjenu

vlastitih resursa primarno namijenjenih za instrumentalne namjene, na autotelične aktivnosti (one aktivnosti koje svoj cilj i svrhu imaju u sebi samoj)“ (Suits, 1977: 124, prema: Škerbić, 2019: 12).

Suits nadalje objašnjava pojam igre (*game*), pod koji ubraja pojam sporta (Nedić, Škerbić, 2020: 171). Igra je, prema Suitsu (1978: 52), aktivnost usmjerena na postizanje cilja koja ima četiri glavna čimbenika (Škerbić, 2019: 16), a to su: „cilj igre (*lusory goal*), dozvoljena sredstva za postizanje cilja igre (*lusory means*), konstitutivna pravila koja u igru unose tzv. 'nenužne prepreke' (*lusory rules*) i stav igrača o prihvaćanju igranja prema pravilima (*lusory attitude*)“ (Nedić, Škerbić: 2020: 171). Suits sport određuje kao vrstu igre, što znači da mora sačinjavati navedene kriterije: „[Sport je] „(dobro)voljni pokušaj(i) svladavanja nenužnih prepreka“ (Suits 1978:39) unutar igre u kojoj se vrši testiranje tjelesnih vještina ljudi i strateškoga korištenja ljudskoga tijela, koju provodi specijalizirana institucija s vrlo raširenom i mnogobrojnom sljedbom (Suits 1973).“ (Nedić, Škerbić, 2020: 171). Iako je izazvalo brojne kritike (McBride 1979; McFee 2004; usp. Škerbić 2019:26–29), Suitsovo određenje sporta i dan danas predstavlja kamen temeljac u njegovu definiranju (Nedić, Škerbić, 2020: 172).

Temeljni uvjet za funkcioniranje sporta je, kako ističe V. Møller, težnja k višoj poziciji u hijerarhijskoj strukturi. Kako bi sportaš ostvario što bolju poziciju u hijerarhijskoj strukturi, nastoji biti što kvalitetniji i nadmašiti svoje suparnike. Ako su konkurenti ravnopravni, onda suparništvo, koje predstavlja vrlo važan element sporta, omogućava rast i unaprjeđenje sportaša (Møller, 2010: 15-16). U okviru filozofije sporta se ova temeljna odrednica, kako navode Nedić i Škerbić (2020: 170-171), naziva „težnjom za izvrsnošću“. Ona se može shvatiti kao konstantno unaprjeđenje sportaša ponaosob ili kao stalna težnja za usavršavanjem prouzrokovana suparništvom više sportaša (Frleigh 1973:37; Simon 2010, prema: Nedić, Škerbić, 2020: 171). „Ta odlika sporta čini se zajedničkom svim shvaćanjima sporta – amaterskom, znanstvenom i profesionalnom (Morgan 2012), performativnom i igračkom (Suits 1988), estetskom i svrhovitom (Davis 2007), društveno-povijesnom ili prototipskom (Borge 2020).“ (Nedić i Škerbić, 2020: 171). Težnja za izvrsnošću povezana je sa „sve-ili-ništa logikom“, sintagmom koju je predstavio Scott Kretchamar (2012: 102, prema: Nedić, Škerbić, 2020: 170), a riječ je zapravo o binarnoj logici. Promatrajući sport i natjecanje na taj način, jedino što stalno egzistira su nesigurnost i napetost između dva ekstrema – pobjede i poraza, dok se ostvarivanje bilo čega osim toga isključuje (Nedić, Škerbić, 2020: 170). Manjina sportaša poklekne pred iskušenjem i posegne za dopingom koji im olakšava ostvarenje pobjede (Møller, 2010: 17).

Već je rečeno kako ne postoji jedinstvena definicija sporta. Moguće rješenje tog problema iznosi Graham McFee u knjizi *Sport, Rules and Values. Philosophical Investigations into the Nature of Sport* (Škerbić, 2019: 25). McFee je mišljenja kako se sport ne može definirati, ali da to nije ni nužno jer „možemo razumjeti što je sport bez obzira na to što ga ne možemo definirati.” (McFee, 2003: 17, prema: Škerbić, 2019: 25). Kako navodi Škerbić, McFee (2003: 30) je stava kako je sport socijalno konstruirana vrsta pojma, što znači da se može razumjeti njegovo značenje bez poznavanja definicije (2019: 25). Također, pri pokušaju definiranja može se naići na neke probleme, kao što su pronalazak primjera koji se na uklapa u definiciju ili „zamka cirkularnosti u koju definicije mogu upasti, što je slučaj i sa Suitsovom” (McFee, 2003: 25, prema: Škerbić: 25-26). Kako bi se izbjegli problemi pri definiranju, navodi McFee (2003: 27), treba posegnuti za oprimjerivanjem, odnosno, treba upotrijebiti egzaktne i vjerodostojne primjere onoga što se definira. Na taj način će se ostvariti jasnost koja se ne može postići definicijom (Škerbić, 2019: 25-26).

3. Doping

Fenomen dopinga u sportu je zasigurno etičke prirode. Postavlja pitanje je li moralno ispravno, uzimajući u obzir faktor štete, prisile i poštenja, informiranim sportašima zabraniti ona sredstva koja bi im unaprijedila sportske performanse (Fraleigh, 1985: 24). Također, njihovo zabranjivanje se može shvatiti kao uskraćivanje prava na slobodu izbora koju bi svi trebali imati (Tamburinni, 2011: 14). No, prije nego što se objasni što uopće doping jest, potrebno je razmotriti područja koja se bave ovom problematikom – etiku i bioetiku sporta.

3.1. Etika i bioetika sporta

Pitanjem i problematiziranjem dopinga se, uz niz drugih znanstvenih, humanističkih i društvenih disciplina bavi i filozofija sporta, odnosno njezine podgrane – etika i bioetika sporta. Filozofija sporta se, za razliku od ostalih filozofskih grana, počela razvijati dosta kasno – krajem šezdesetih godina dvadesetog stoljeća u Sjedinjenim Američkim Državama. Pionirskim radom smatra se knjiga naziva „Sport: filozofska istraga“ (*Sport: A Philosophic Inquiry*) Paula Weissa iz 1967. godine. Što se tiče institucionalnog razvoja filozofije sporta, ono započinje 1972. godine osnivanjem *Philosophic Society for the Study of Sport* (PSSS) koje je pokrenulo izdavanje vodećeg časopisa ove tematike – *Journal of the Philosophy of Sport*¹ 1974. godine. Ime društva je 1999.

¹ U nastavku: JPS.

godine promijenjeno te od tada nosi naziv *International Association for the Philosophy of Sport* (Međunarodna organizacija za filozofiju sporta, IAPS) (Škerbić, 2014: 48-49).

Disciplina unutar filozofije sporta, čiji je predmet interesa između ostaloga doping, naziva se etikom sporta. Početkom ove mlade discipline smatra se, prema Škerbiću (2019: 72-75) objava knjige Warrena Fraleigha 1984. godine pod nazivom „Ispravni postupci u sportu: etika za natjecatelje“ (*Right Actions in Sport. Ethics for Contestants*) koja predstavlja svojevrsan vodič namijenjen natjecateljima za moralno ophođenje u sportu, a temelji se na prethodno objavljenim sportsko-filozofskim rukopisima. Etiku sporta je potrebno razlikovati od pojma sportske etike, posebice jer se u anglosaksonskoj tradiciji nerijetko koriste kao istoznačnice. Pojmovi se razlikuju na tri razine – značenjskoj, pojmovnoj i disciplinarnoj. Što se tiče samog značenja, sportska etika se izjednačava sa sportskim moralom što znači da posjeduje praktičnu komponentu, odnosno, označava prakticiranje morala u sportu, dok etika sporta sadrži teorijski element. Vrlo je važno poznavati razliku između pojmova etike i morala te moralne i etičke refleksije koji se nerijetko koriste kao istoznačnice.² Etika sporta je općenitiji i viši pojam koji obuhvaća sportsku etiku (Hosta, 2007: 60) što predstavlja razliku na pojmovnoj razini. Promatrajući pojmove na disciplinarnoj razini, sportska etika podrazumijeva „[...] područje pojedinog sporta ili same sportske prakse“ (Škerbić, 2019: 72) zahvaćajući sport djelomično i ograničeno, koncentrirajući se na okvir sportskih natjecateljskih borilišta. S druge strane, etika sporta obuhvaća puno više od pukog prakticiranja sporta – psihofizički razvoj svih uključenih u sport, etiku poželjnih i potrebnih vrлина u sportu te brojnih implikacija od kojih se ističu bioetičke, zdravstvene, društvene i ekonomske.

S obzirom na konstantne promjene te razvoj znanosti i sporta, etika sporta neprestano dobiva svjež materijal za proučavanje što je čini vrlo plodnim područjem, ne samo unutar filozofije sporta već i u okviru relevantnih znanstvenih disciplina. Jedno od neiscrpnih izvora svakako je doping čije je problematiziranje u okviru filozofije i etike sporta započelo objavom članka *Ethics, Drugs and Sport* W. M. Browna 1980. godine u već spomenutom časopisu – JPS. Od tog trenutka,

² „Dok moralna refleksija kao sastavni element tvori sam (moralni) čin i kao takva ima praktičku zadaću, postoji i drugi oblik refleksije koji se odnosi na moral, ali ima drukčiju zadaću, naime zadaću da teorijski objasni moral. To je refleksija o moralu koju nazivamo etičkom refleksijom, odnosno etikom. Veoma je važno etičku refleksiju razlikovati od moralne refleksije, odnosno etiku od morala, posebice stoga što se pojmovi »etika/etički« i »moral/moralan« ne samo u kolokvijalnoj nego i u stručnoj raspravi veoma često nepravilno koriste. Stoga se treba pridržavati određenja da etička refleksija objašnjava, dok moralna refleksija konstituira moralni fenomen.“ (Čović, 2011: 12, prema: Škerbić, 2019: 72).

pitanje dopinga „(p)ostaje jedna od dominantnih tema unutar discipline“ (Škerbić, 2014: 511). Iako je propitivanje dopinga unutar filozofije sporta novog vijeka, nedopuštene stvari i metode koje ću izložiti u nastavku svakako nisu.

Uz etiku sporta, pitanjem dopinga se bavi i jedna od najmlađih subdisciplina filozofije sporta – bioetika sporta. No, postavlja se pitanje može li se uopće i na koji način razgraničiti etiku od bioetike sporta te kada je fenomen dopinga etičko, a kada bioetičko pitanje (Škerbić, 2019: 386). Kako navode Škerbić i Radenović, bioetika sporta je:

[...] interdisciplinarno područje u kojem dolazi do sjecišta, međusobnih dodira, susreta i veza između filozofije i etike sporta sa „sportskim znanostima“, poput sociologije sporta, medicine sporta odnosno sportske medicine, psihologije sporta odnosno sportske psihologije, kineziologije, fizioterapije, ali i onim drugim znanostima za sport relevantnim, poput kemije, biologije, farmakologije itd., kako bismo se bavili različitim pitanjima koja se tiču *biosa* u sportu, od njegove krajnje egzistencijalne ugroze do postizanja, održavanja i uvećavanja njegove kvalitete (2018: 162).

Bioetika sporta se služi naslijeđem filozofske tradicije (posebice etičkim) pri proučavanju bioetičkih tema. Najvažnija razlika između ove dvije subdiscipline filozofije sporta, etike i bioetike sporta, je u tome što je etika sporta usmjerena na metaetičko i ontološko promatranje filozofske ostavštine, kao i na pitanje (ne)moralnosti u sportu. Predmet bioetike sporta su pak pitanja usmjerena na *bios* (život) i bio-medicinsko-tehnološki razvoj te njegovo odražavanje na čovjeka (Škerbić, 2019: 387). Već spomenuti, ključni pojam navedene definicije bioetike je *bios* (život) koji je jedna od najzastupljenijih tema u okviru filozofsko-(bio)etičkog diskursa (Škerbić, Radenović, 2018: 170). Postavlja pitanje zbog čega pojedini sportaši svoj život svjesno dovode u opasnost (Škerbić, 2019: 381-382), što čine uporabom dopinga (Primorac, Buhovac, Miletić, 2021).

3.2. Doping afere

Prema Primorac, Buhovac i Miletić (2021: 186), doping je dobio naziv od nizozemske riječi *doop* koja znači opijumski napitak. No, nastanak riječi 1865. godine³ (Tepšić, 2002: 16) i početak uporabe dopinga nisu istog datuma. Čak naprotiv, poznato je kako su se određeni izvori prirodnog podrijetla koristili u svrhu unaprjeđenja natjecateljskih performansi davno u prošlim vremenima. Jedan od takvih primjera, a koji je za ovu tematiku vrlo važan, je onaj iz antičke Grčke. Naime, natjecatelji su konzumirali napitke načinjene od ekstrakta halucinogenih gljiva i biljnih klica te

³ Tada su nizozemski plivači ulovljeni kako konzumiraju kofein koji bi im pospješio sportski uspjeh.

provodili rigorozne dijete kako bi na Olimpijskim igrama ostvarili što bolji rezultat (Osredkar, 2006: 399). Osim biljaka, izvori dopinga iz grčko-rimskih vremena uključivali su i pripravke životinjskog podrijetla i nježnih kemikalija (Lippi, Franchini, Guidi, 2008: 95-107, prema: Miškulin, 2020: 74). No, ovi primjeri se ne odnose na primjenu dopinga u današnjem smislu riječi. Ona je započela 1879. godine u engleskom govornom području, a označavala je „korištenje stimulansa pod čijim utjecajem osoba može dulje raditi” (Primorac et al., 2021: 186).

Što se tiče poznatih doping afera, one dominiraju od druge polovice 19. stoljeća do danas. Kako navode Primorac i suradnici (2021: 186), prvim masovnim primjenjivanjem dopinga smatra se ono u okviru konjičkog sporta⁴, unutar kojeg se je i provela prva doping kontrola 1910. godine u Austriji (Muller, 2010: 2). Konzumiranje dopinga se očigledno dugo vremena nije pokazalo smrtonosnim (ili ono barem nije zabilježeno), s obzirom na to da je jedan od prvih ovakav slučajeva evidentiran 1896. godine kada je engleski biciklist Arthur Linton preminuo od posljedica predoziranja stimulansima (Tepšić, 2002: 16). Trideset i dvije godine nakon tog kobnog događaja, međunarodne sportske organizacije, od kojih je prva bila Međunarodna amaterska atletska federacija (Pajčić, Petković: 2008, 552), službeno su prepoznale doping kao prijetnju zdravlju i sportu te mu odlučile stati na kraj uspostavivši njegovu zabranu. Međutim, s razvojem znanosti su se i razvijali oblici dopingiranja. Osobito važan događaj koji je omogućio novu razinu dopingiranja je plasiranje testosterona u injektiranom obliku 1935. godine što je povećalo uporabu dopinga. Tridesetak godina nakon toga je provedeno prvo doping testiranje u okviru svjetskih prvenstava pod vodstvom Međunarodne biciklističke organizacije (UFI) i Međunarodne nogometne federacije (FIFA). Cijelo ovo vrijeme nije bila uspostavljena Zdravstvena komisija u sklopu Međunarodnog olimpijskog odbora čije je osnivanje potaknuto još jednom smrću izazvanom uporabom dopinga na *Tour de Franceu* (Osredkar, 2006: 400). Presudnom godinom može se odrediti 1968., kada je Komisija na Zimskim olimpijskim igrama u Grenobleu i Ljetnim olimpijskim igrama u Mexico Cityju uvela prvo formalno testiranje na doping (Pajčić, Petković, 2008: 552). Pokrenuvši formalna doping testiranja u sklopu najvažnijeg natjecanja na kojemu se slavi sport i mogućnosti ljudskoga tijela, započela je nova era borbe protiv dopinga. Kako navode Doriane L. Coleman i James E. Coleman, Jr. (2008: 1743) pitanje dopinga najčešće je zanimalo samo one involvirane u sport. Ključan događaj koji je to promijenio su bile Olimpijske igre u Seulu 1988. godine kada je Benu

⁴ Zbog velikih dobitaka na kladenju, rezultati konjičkih utrka su se često namještali. Na više od pedeset posto konja u pripremama za utрку je primjenjivan doping.

Johnsonu⁵ oduzeta osvojena zlatna medalja nakon što je ustanovljeno kako je pozitivan na doping. Od tada pitanje dopinga sve više postaje interesom medija i šire javnosti (Coleman, Coleman, Jr., 2008: 1743).

3.3. *Polemika oko definiranja dopinga*

Kao ni za sport, tako ni za doping ne postoji precizna definicija te se postavlja pitanje kako se uopće može raspravljati o onome što nije definirano na takav način. Kako bih prikazala zamršenost situacije, izložit ću nekoliko relevantnih definicija.

U okviru filozofije i etike sporta je pitanje definiranja dopinga izazvalo veliku pozornost. U prvom doprinosu filozofiji sporta, u već spomenutom radu W. M. Browna⁶ (1980: 16) objavljenog u JPS-u, izložena je definicija dopinga. Međutim, ona je preuzeta iz medicinskog istraživanja Waltera Modella (1967: 346) te glasi: „[Doping je] bilo koja tvar koja po svojoj kemijskoj prirodi mijenja strukturu funkcioniranja u živućem organizmu.“ U te stvari Modell ubraja i one koje se nalaze u ljudskom organizmu i one njemu strane, kao što su hrana, vitamini, hormoni, pesticidi, minerali i zmijski otrovi. Jasno je kako je ova definicija nedostatna te su se filozofi sporta u kasnijim radovima koristili onom Izvanškolskog obrazovnog odbora Vijeća Europe iz 1963. godine. Tamo je doping definiran kao „svaki pokušaj korištenja ili korištenje tijelu stranih tvari, ili svako korištenje psiholoških tvari u abnormalnoj kvantiteti ili svakom abnormalnom putu ulaska tvari u tijelo, s jedinom namjerom povećanja i poboljšanja vlastitih performansi u natjecanju, na umjetan i nepošten način.“ (Škerbić, 2016: 514).

Međutim, filozofi sporta su nerijetko isticali kako navedena definicija naprosto nije dovoljna te kako ne obuhvaća sve ono što bi trebala. Općenito govoreći, smatrali su kako je vrlo teško objediniti sve ono što doping jest zbog brojnosti i različitosti sportova, ali također i vrsta i načina dopingiranja. Tako su se neki filozofi okušali u definiranju dopinga, neki su kategorizirali štetne tvari, a neki pronalazili kriterije prema kojima bi se nešto moglo smatrati dopingom. Jedan od njih je R. L. Simon (1985: 7) koji ističe kako se definicija zabranjenih supstanci i metoda razlikuje od sporta do sporta te da je vrlo nezgrapno ponuditi jedinstvenu definiciju. Zbog toga, on

⁵ Ben Johnson je vrlo uspješan kanadski sprinter na sto metara koji je osvojio brojne medalje na raznim natjecanjima. Jedna od njih bila je i zlatna, osvojena na Olimpijskim igrama u Seulu 1988. godine, koja mu je oduzeta nakon tri dana jer je rezultat dopinškog testiranja bio pozitivan (history. com Editors, 2009, posljednja izmjena: 22. studenog 2020.). Nakon što mu je medalja oduzeta, Johnson je u svoju obranu rekao kako je to učinio jer se većina, ako ne i svi elitni sportaši dopingiraju (Sydney Morning Herald, 2004, prema: Coleman, Coleman, Jr., 2008: 1743).

⁶ Ethics, Drugs and Sport.

radije nudi kriterije koji mogu odrediti je li nešto doping ili nije. Pri objašnjavanju se koncentriraju na štetnost primjene tvari koje pospješuju sportske izvedbe⁷ prilikom čega iznosi sljedeće kriterije koji služe za proglašavanje neke tvari dopingom:

1. Da sportaš nije vjerovao da tvar koju je uzeo neće povećati šanse za poboljšanu sportsku performansu, ne bi ju niti uzeo;
2. Da je sportaš vjerovao da tvar u konzumiranoj dozi nosi određeni rizik, ne bi ju uzeo;
3. Da sportaš tvar u konzumiranoj dozi nije dobio na recept od strane liječnika poradi olakšavanja bolesti ili ozljede, ne bi ju uzeo (Škerbić, 2016: 514-515).

Još jedan važan doprinos je onaj M. Lavina koji klasificira tvari u tri skupine. Prvu skupinu čine rekreacijske tvari koje su većinom ilegalne te se po teoriji, ne konzumiraju uz liječnički nadzor. U njih Lavina ubraja mnoštvo „uličnih droga“, kokain, heroin, marihuanu i alkohol. Sljedeću skupinu sačinjavaju obnavljajuće tvari (primjerice aspirin i lijekovi za snižavanje krvnog tlaka) koje potrebitim sportašima uspostavljaju normalno funkcioniranje organizma. Posljednju klasu čine dodavajuće tvari, odnosno tvari koje nakon što su dodane u organizam poboljšavaju izvedbe sportaša, od kojih se ističu anabolički steroidi (1987: 34).

3.4. *Doping su tvari i metode*

Jedna od definicija dopinga tvrdi kako je to „[...] primjena zabranjenih lijekova ili metoda u svrhu poboljšanja psihofizičke sposobnosti” (Labar, 2018: 528, prema: Primorac et al., 2021: 186). Očiti je problem ove definicije da se kao doping ne koriste samo lijekovi, nego i ostale tvari za unaprjeđenje sportskih izvedbi, a u literaturi se nazivaju *performance enhancing drugs* ili PED. One se dosta razlikuju po pitanju legalnosti, načina konzumiranja, podrijetla, štetnosti koju izazivaju i slično. Tako se tvari razlikuju o tome jesu li legalne ili ilegalne, opasne ili bezopasne, društveno prihvatljive ili neprihvatljive, koriste li se često ili rijetko te proizvode li fizičke ili psihičke posljedice na konzumente ili pak oboje. Ipak, jednim imenom mogu se nazvati kao „[...] supstanc(ij)e ili tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi sportaša.“ (Škerbić, 2016: 514). U PED dakle ubrajamo one tvari koje sportašima olakšavaju pripremanje za natjecanja i izvođenje sportskih performansi, kao i one koje im ubrzavaju oporavak od ozljeda te omogućuju nastavak bavljenja sportskom aktivnošću. Osim PED-a, pojam dopinga obuhvaća i brojne

⁷ Misli se na PED (performance-enhancing drugs), odnosno, tvari za unaprjeđenje kompetencijskih izvedbi sportaša koje će u nastavku rada biti detaljnije objašnjene. Pri izlaganju kriterija, Simon se koncentriraju na njih te isključuje neke „bezopasne supstance“ koje se znaju smatrati dopingom, kao što su prepisana medicinska terapija i kofein u kavi ili čaju (1985: 7).

medicinske zahvate i procedure, kao što su tretman ljudskim hormonom rasta (hGH), krvni doping te razne modifikacije genetičkog inženjeringa (Škerbić, 2016: 514). Prema tome, doping obuhvaća PED te mu je samim time i superiorniji. Nakon ove kratke, ali potrebne distinkcije, konačno slijedi definiranje dopinga u sklopu onoga prema čemu se i definira – WADA-e.

3.5. Svjetska antidoping agencija

Za borbu protiv dopinga na međunarodnoj razini je najzaslužnija WADA, osnovana na inicijativu Međunarodnog olimpijskog odbora u listopadu 1999. godine (Primorac et al., 2021: 187). Na službenoj internetskoj stranici WADA-e stoji njeno određenje – međunarodna, neovisna organizacija čiji je cilj promicanje, koordinacija i nadzor borbe protiv svih oblika dopinga u sportu (<https://www.wada-ama.org/en/who-we-are>, stranica posjećena: 20. srpnja 2021.) Ključne aktivnosti WADA-e, koja je financirana od strane sportskih udruženja i vlada diljem svijeta, su: provođenje znanstvenih istraživanja i edukacije u okviru antidopinške borbe te razvoj i praćenje provođenja Svjetskog antidoping kodeksa⁸ (<https://www.wada-ama.org/en/what-we-do>, stranica posjećena: 20. srpnja 2021.).

Njenom osnutku je prethodila „utrka srama“, utrka *Tour de Francea*, na kojoj je puno natjecatelja bilo pozitivno na doping (Dauncey, Hare, 2003: 20, prema: Petróczi, 2007). WADA-in značaj je porastao nakon doping afere na Olimpijskim igrama u Ateni 2004. godine kada se broj sportaša pozitivnih na doping udvostručio (Tsivou et al., 2004: 555, prema: Petróczi, 2007), kao i nakon Olimpijskih igara 2016. godine u Rio de Jaineru kada je svim sportašima iz Rusije zabranila sudjelovanje na natjecanju optuživši ih za plansko, višestruko i institucionalizirano korištenje dopinga (wada-ama.org, 2016, prema: Škerbić, 2016: 512).

3.5.1. Definiranje dopinga u sklopu Svjetske antidoping agencije

Ono što je za doping specifično je njegovo definiranje u odnosu prema antidopinškim pravilima postavljenih od WADA-e, odnosno, liste zabranjenih tvari i metoda (*prohibited list*) koja se objavljuje početkom svake godine. Ako je nastupilo kršenje jednog ili više postavljenih pravila, riječ je o dopingu (World Anti-Doping Agency, 2015, prema: Škerbić, 2016: 516). Dakle, ako je prekršeno ijedno od sljedećih pravila, sportaš podliježe dopinškim sankcijama:

- 1) prisutnost nedozvoljenih tvari ili metabolita ili markera tvari u datom uzorku sportaša;

⁸ World Anti-Doping Code uspostavljen 2004. godine – prvi dokument koji usklađuje propise o antidopingu u svim sportovima koji vrijede u cijelome svijetu.

- 2) uporaba ili pokušaj uporabe⁹ zabranjenih tvari ili metoda;
- 3) neispravno davanje uzorka na analizu ili njegovo odbijanje bez važećeg razloga;
- 4) nedostupnost sportaša na testiranje izvan natjecanja¹⁰;
- 5) mijenjanje ili pokušaj promjene bilo kojeg dijela procesa doping kontrole;
- 6) posjedovanje tvari i metode koje se nalaze na WADA-inoj listi zabranjenih;
- 7) trgovanje bilo kojom zabranjenom tvari i metodom;
- 8) suučesništvo u korištenju, trgovanju, poticanju ili prikrivanju bilo čega što je određeno kao doping (WADA, 2015, prema: Miškulin, 2020: 74).

Ako sportaš prekrši navedena pravila može snositi različite vrste sankcija koje pak određuje nadležno antidopinško tijelo. Kao što je napisano u Pravilniku o borbi protiv antidopinga, sportaš može u potpunosti biti diskvalificiran s natjecanja na kojemu sudjeluje, čime se osvojeni rezultati i nagrade smatraju nevažećima. Nadalje, sportaš kojemu je dokazano korištenje dopinga može biti proglašen nepodobnim što znači da mu može biti uskraćeno financiranje i zabranjeno sudjelovanje na svim natjecanjima. Osim toga, sportašu može biti privremeno zabranjeno sudjelovanje na natjecanjima dok se ne donese konačna odluka na saslušanju o počinjenom djelu. Još neke sankcije su financijsko kažnjavanje, izvještavanje javnosti o kršenju antidopinških pravila te sankcije koje pogađaju cijeli tim (Primorac et al., 2021: 190).

Kako bi određena tvar ili metoda bila uvrštena u već spomenutu listu, ona mora zadovoljiti barem dva od tri kriterija kojima se utvrđuje treba li nešto biti proglašeno dopingom (WADA, 2015: 30):

1. Postoji li medicinski ili znanstveni dokaz da metoda ili tvar ima potencijal pojačavanja sportskih performansi;
2. Postoji li rizik za zdravlje sportaša;
3. Je li na djelu kršenje sportskog duha¹¹ (prema: Škerbić, 2016: 516).

⁹ Kako bi se pokušaj uporabe mogao dokazati, potrebno je dokazati postojanje namjere dopinga (Oroz, 2018: 2).

¹⁰ Odnosi se na nepružanje informacija nadležnima o mjestu boravka i izbjegavanje testiranja propisanog od strane WADA-e, izvan natjecanja (WADA, 2015, prema: Miškulin, 2020: 74).

¹¹ Sportski duh, oko kojega su vođene brojne rasprave, je definiran kao „[...] očuvanje onog što je intrinzično vrijedno u sportu (...). To je srž olimpizma, potraga za ljudskom izvrsnošću i usavršavanjem prirodno danih talenata svakom pojedincu. Duh sporta je slavljenje ljudskog duha, tijela i uma, te se vidi u vrijednostima koje u sportu i kroz sport nalazimo, uključujući: etiku, fair-play, i iskrenost, zdravlje, izvrsnost u izvedbi, karakter i obrazovanje, veselje i zabava, timski rad, odlučnost i poštivanje pravila i zakona, hrabrost, zajedništvo i solidarnost. Doping je fundamentalno suprotan duhu sporta.“ (WADA, 2015: 15, prema: Škerbić, 2016: 516).

Međutim, utvrđivanje jesu li navedeni kriteriji zadovoljeni nije jednostavno. Čak naprotiv, kako bi neka tvar ili metoda bila određena dopingom mora proći kroz opsežne i detaljne procese provjere (Miah, 2006: 303). Ipak, jako veliki broj sredstava je uspjelo ispuniti barem dva kriterija te se smjestio na WADA-in Popis zabranjenih sredstava. Popis zabranjenih sredstava se, kao što je već rečeno, objavljuje početkom svake godine. Listu sačinjavaju tri kategorije: uvijek zabranjene tvari i metode¹², tvari i metode zabranjene na natjecanju i one koje su zabranjene u pojedinim sportovima. U nastavku u tablici 1. su ugrubo prikazane one tvari i metode koje su svrstane u WADA-inu lista zabranjenih sredstava objavljenu 1. siječnja ove godine¹³.

Tablica 1. *Popis zabranjenih sredstava 2021. godine* (izvor: HZJZ, Popis zabranjenih sredstava 2021, 2021/izradila autorica rada)

<p>UVIJEK ZABRANJENE TVARI I METODE</p>	<p>NEODOBRENE TVARI (farmakološki aktivna tvar koja nije navedena u bilo kojem drugom dijelu Popisa i koja nije odobrena za terapijsku upotrebu kod ljudi od strane bilo kojeg državnog regulatornog zdravstvenog tijela) ANABOLIČKA SREDSTVA – anabolički androgeni steroidi (AAS) i druge anaboličke tvari PEPTIDNI HORMONI, ČIMBENICI RASTA, SLIČNE TVARI I TVARI KOJE IH OPONAŠAJU – eritropoetini (EPO) i tvari koje utječu na eritropoezu; peptidni hormoni i čimbenici koji djeluju na njihovo otpuštanje; čimbenici rasta i modulatori čimbenika rasta BETA-2 AGONISTI HORMONI I MODULATORI METABOLIZMA – inhibitori aromatoze; antiestrogene tvari; tvari koje sprječavaju aktivaciju aktivinskog receptora IIB; modulatori metabolizma DIURETICI I MASKIRNA SREDSTVA</p> <p>MANIPULACIJA KRVlju I KRVNIM PRIPRAVCIMA KEMIJSKA I FIZIČKA MANIPULACIJA GENSKI I STANIČNI DOPING</p>
<p>TVARI I METODE ZABRANJENE NA NATJECANJIMA</p>	<p>STIMULANSI – nespecificirani; specificirani NARKOTICI KANABINOIDI GLUKOKORTIKOIDI</p>
<p>TVARI ZABRANJENE U POJEDINIM SPORTOVIMA</p>	<p>BETA-BLOKATORI – odnosi se na primjenu određenih supstanci u sljedećim sportovima: automobilizam, biljar, golf, pikado, podvodi sportovi (CMAS), skijanje/skijanje na dasci (FIS), streličarstvo (WA), streljaštvo (ISSF, IPC)</p>

¹² Tvari i metode koje su zabranjene izvan i u vrijeme natjecanja.

¹³ Popis zabranjenih tvari i metoda u cijelosti je moguće pogledati na: https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/2021list_en.pdf.

3.5.2. Dopinška kontrola

Kako bi se otkrilo je li sportaš konzumirao neku od nedopuštenih tvari ili metoda koje se nalaze na WADA-inom popisu zabranjenih sredstava, treba biti podvrgnut testiranju, odnosno, dopinškoj kontroli. Na službenoj stranici Službe za antidoping Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo¹⁴ je navedeno kako je dopinško kontroliranje usklađeno s Kodeksom i Međunarodnim standardom za testiranje te se provodi diljem svijeta. Oni sportaši koji se natječu na nacionalnoj ili međunarodnoj razini mogu uvijek i svugdje biti testirani na doping. Koga, koliko i gdje testirati su pitanja kojima se bave antidopinške organizacije po cijelom svijetu kako bi na što učinkovitiji način detektirale prisutnost zabranjenih sredstava (<https://antidoping-hzta.hr/za-sportase/dopinska-kontrola/>, stranica posjećena: 21. srpnja 2021.).

Postupak provođenja antidoping kontrole se sastoji od devet koraka. Kao prvo, sportaši moraju biti odabrani za testiranje te o istom i obavješteni. Postupak testiranja može se provesti izvan i za vrijeme natjecanja na kojima sportaš može biti odabran namjerno, nasumično ili po ostvarenom uspjehu. Drugi korak odnosi se na obvezu javljanja odabranog sportaša u stanicu za testiranje odmah nakon obavješćivanja¹⁵. Nakon što pristane na testiranje, sportaš odabire posudu za spremanje uzorka uvjeravajući se u ispravnost iste. Četvrti korak tiče se davanja uzorka (minimalno 90 ml urina) u prisutnosti službene osobe istoga spola koja nadgleda ispravnost postupka. Nakon toga, sportaš odabire komplet za prikupljanje uzorka provjeravajući njegovu ispravnost. Ako je komplet, koji se sastoji od dvije bočice pravilan, onda sportaš raspodjeljuje uzorak među njima. Nakon raspodjele uzorka prema pravilima, sportaš treba zapečatiti bočice koje prekontrolira nadležna osoba. Dopinški kontroler zatim mora provjeriti je li u bočicama dovoljna specifična težina uzorka. Ako nije, onda sportaš mora dati novi uzorak urina. Ako je sve po propisima, sportaš ispunjava obrasce u kojima je pitan o osobnim informacijama i o nedavno upotrebljavanim dodacima prehrani i lijekovima. Uz to, sportaš mora dati privolu za sudjelovanje u testiranju i potpisati obrazac nakon čega dobiva svoju kopiju istoga. Nakon što je provedeno doping testiranje, uzeti uzorci se šalju u laboratorij za testiranje odobren od WADA-e u kojima se provjeravaju. Važno je napomenuti kako isti uvjeti vezani za odabir i obavješćivanje sportaša, kao

¹⁴ U Republici Hrvatskoj je 2007. osnovana Hrvatska agencija za borbu protiv dopinga u športu koja je ukinuta tri godine nakon te je pripojena Hrvatskom zavodu za toksikologiju koji zatim postaje Hrvatski zavod za toksikologiju i antidoping (HZTA). Od prvog dana 2019. godine, svi poslovi HZTA su pak pripojeni Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo (<https://antidoping-hzta.hr/o-nama/>, stranica posjećena: 21. srpnja 2021.).

¹⁵ Iznimno, javljanje može biti odgođeno, o čemu odlučuje doping kontrola (Brošura: Postupak dopinške kontrole, HZTA, <https://antidoping-hzta.hr/wp-content/uploads/2019/09/PDK2016A4.pdf>).

i objašnjenje i nadgledanje samog postupka vrijede i u slučaju prikupljanju uzorka krvi (usp. Brošura: Postupak dopinške kontrole, HZTA, <https://antidoping-hzta.hr/wp-content/uploads/2019/09/PDK2016A4.pdf>).

4. Etička rasprava – Treba li uporaba dopinga u sportu biti dozvoljena?

Debata oko dopinga u sportu vodi se između onih koji, s jedne strane, smatraju kako bi konzumacija trebala biti dozvoljena, s onima koji se zalažu za prohibiciju uporabe, s druge strane (D'Angelo, Tamburrini: 2010: 700). Iako neki, primjerice Gleaves, smatraju kako je ova rasprava „zaglavila u blatu“ te kako je nemoguće pomiriti zaraćene strane (2012: 111), ona je vrlo važna. U nastavku rada će biti izložene dvije suprotstavljene etičke perspektive i njeni predstavnici koji raspravljaju o (ne)dozvoljenosti dopinga. Uz to, predstaviti će se ključni argumenti na kojima se temelji njihova diskusija.

4.1. Libertarijanska perspektiva

Raspravu o opravdanosti uporabe dopinga unutar filozofije sporta pokrenuli su oni koji smatraju kako bi ona trebala biti dozvoljena – libertarijanci (Simon, 1985: 9). Pristaše libertarijanizma smatraju kako svatko, sve dok ne povrjeđuje ostale, ima pravo činiti sa svojim tijelom ono što želi (Petersen, Kristensen, 2009: 90, prema: Škerbić, 2016: 517), što onda ima utjecaja i na stajalište oko uporabe dopinga u sportu. Tako predstavnici ove etičke perspektive smatraju kako je doping u profesionalnom sportu prijeko potreban. Naime, navode kako se na doping treba gledati kao na sredstvo koje će sportašu pripomoći u ostvarenju najboljeg rezultata za koje je njegovo tijelo sposobno. Doping su pak kao pomagalo u postizanju najveće moguće izvrsnosti najviše prepoznali rekreativni sportaši, a ne oni elitni (Birzniece, 2015: 240).

Kao što navodi Škerbić (2016: 517-518), od onih koji smatraju kako su nametnute zabrane dopingiranja neefikasne te da kako bi ih trebalo ukinuti ističu se W. J. Morgan, C. Tamburrini, R. Gleaves te već spomenuti W. M. Brown. Začetnik ovog gledišta je Brown koji u članku *Ethics, Drugs and Sport* (1980) pred čitatelje iznosi pitanje zbog čega se sportaši uopće dopingiraju. Na postavljeno pitanje Brown nudi tri odgovora, odnosno, moguća objašnjenja: uz sav uloženi trud i odricanje, sportaši traže prečace za ostvarivanje izvrsnih rezultata; postavljena pravila zabrane nisu dovoljno određena i jasna; sportovi su koncipirani tako da mjere neravnopravnosti. Nadalje, za razliku od njegovih suparnika, Brown ne smatra uporabu dopinga nepoštenom već to što su određene tvari nedostupne za sve sportaše. Mišljenja je kako doping mora biti dostupan svima

onima (odraslim, informiranim sportašima) koji ga žele konzumirati jer je nedostupnost ono što izaziva nepravednu prednost među sportašima. Prisutnost dopinga u sportu je isti izmijenilo te je sportašima ostavljeno na izbor hoće li ga ili neće upotrebljavati te se u skladu s tim i natjecati (Brown, 1980: 22). Ono pak što Brown smatra esencijalnim je pitanje određivanja limita konzumiranja nedozvoljenih sredstava, odnosno, mogu li se i na koji način oni odrediti. Promišljajući o tom pitanju iznosi odgovor koji se zbog svoje zanimljivosti i izazivanja novih nedoumica prenosi u cijelosti:

Pitanje je [je] li uzimanje tvari [drugs] ikada nepošteno. Da, ako je njihovo korištenje varanje; ako ih jedan natjecatelj koristi protivno pravilima, a ostali ne. Ali zašto bi zauvijek zabranili njihovu upotrebu? Možda je korištenje tvari nepošteno ako njima neki nemaju pristup? Možda. Ali tada nije pošteno biti rođen od zdravih roditelja, od majke koja nije pušila ili konzumirala po fetus opasne tvari, biti u okruženju nezagađenog okoliša, biti dobro hranjen, biti potican da rasteš jak i brz, biti slobodan da treniraš na visokim nadmorskim visinama, u suhoj i sigurnoj gimnastičkoj dvorani... rješenje za problem poštenja čini se da je univerzalan pristup, a ne univerzalna zabrana. (Brown, 1980: 18-19, prema: Škerbić, 2016: 518).

Još jedan istaknuti predstavnik libertarijaniističke perspektive je Claudio Tamburrini, vrlo intrigantnog i pomalo revolucionarnog pristupa. On pak smatra kako doping gradi istinski suvremeni sportski duh. Dakle, kao i Brown je mišljenja kako je doping sastavni dio modernog elitnog sporta te da ga je nepovratno izmijenio. S druge pak strane, on razlog nejednakosti pronalazi u postojećim zabranama koje sportašima ne omogućuju ravnopravno natjecanje. Svoje stajalište Tamburrini argumentira na sljedeći način: bez dopinških prohibicija će svi punoljetni sportaši imati pristup doping, čime će se izbjeći natjecateljska inferiornost; zabrana uporabe dopinga ograničava moderan razvoj sporta sprječavajući sportaše u usavršavanju sposobnosti; prohibicija dopinga uzrokuje neznanje o eventualnoj štetnosti konzumiranja sredstava (Tamburrini, 2000: 201., prema: Škerbić, 2016: 518). Također, ističe kako uporaba određenih tvari i metoda ljudskom tijelu omogućuje dosizanje onih granica koje su bez toga jednostavno nedostižne, što posljedično dovodi i do razvoja znanosti (Tamburrini, Tännisjoö, 2007: 113). Nakon atraktivnog zalaganja za uporabu dopinga u sklopu libertarijanizma, slijedi esencijalistički pristup koji se takvome stajalištu protivi.

4.2. Esencijalistička perspektiva

Za razliku od libertarijanske perspektive koja se zalaže za slobodnu uporabu dopinga naglašavajući njezine prednosti i poželjnosti, esencijalisti su u potpunosti drugačijeg mišljenja. Prema Škerbiću (2016: 520-521), pristaše ovog, kako se još naziva, konzervativističkog stajališta (Veber, 2015: 268) su već spomenuti R. L. Simon, W. Fraleigh i M. Lavin te R. Butcher i A. Schneider koji

uporabu dopinga smatraju neetičnom. Perspektivi su temelje udarili Simon i Fraleigh u člancima objavljenih u 11. broju JPS-a, oštro pristupivši doping u kao narušitelju esencije sporta čija uporaba stvara nepoštenu prednost te iz tog razloga mora biti zabranjena. Tako Simon iznosi tezu o sportu kao uzajamnim traganjem sportaša za izvrsnošću kroz natjecanja (2010: 45, prema: Škerbić, 2016: 516) koje uporaba dopinga onemogućuje jer ugrožava njegovu pravu srž. U članku *Good Competition and Drug-Enhanced Performance*, Simon (1985: 10-11) navodi kako su sportaši u natjecanju obavezni dati najbolje od sebe kako bi isto to izvukli i iz svojih suparnika. Naglašavajući sportski ideal, Simon iznosi kako se u sportu natječu osobe, a ne samo tijela u fizičkom smislu. To znači da sportaša ne čini samo fizička spremnost već i karakter, inteligencija te način na koji odgovara na suparnikove poteze. Ako se sportaš dopingira, on narušava ideal sporta ne poštujući osobe s kojima se natječe, što je postavljeno kao nužno (Simon, 1985: 11).

Još jedan značajan protivnik uporabe dopinga u sporta je Warren Fraleigh. Njegovo stajalište o doping u bi se moglo sagledati postavljanjem tri pitanja: Je li uporabom dopinga načinjena šteta samom sebi ili drugima?; Je li uporabom dopinga postignuta nepoštena prednost?; Hoće li nezabranjivanje dopinga prisiliti sportaše na njegovo uzimanje? (Fraleigh, 1985: 23). Ako su na navedena pitanja dati potvrdni odgovori, znači da se uporaba dopinga mora zabraniti. Nadalje, Fraleigh smatra kako uporaba dopinga mijenja prirodu sportu, odnosno, ono po čemu sport je. Uz to, navodi kako se uzimanjem dopinga, koje je moralno neispravno, ugrožavaju ostali sportaši: „Rješenje... leži u posljedicama sportaševih čina za druge. Uzimanje PED/dopinga... je moralno pogrešno jer mijenja prirodu natjecanja bez pristanka drugih sportaša te vrši prisilu na druge da škode sami sebi” (Fraleigh, 1985: 28, prema: Škerbić, 2016: 521). Općenito govoreći, pobornici prohibicije uporabe dopinga iznose sljedeće argumente: nepoštivanje prema sportu, samom sebi i drugim sportašima; zadiranje i izmjenjivanje esencije sporta; narušavanje zdravlja; direktne i indirektne negativne posljedice; povećano korištenje droge među mladim ljudima (Škerbić, 2016: 520-521). O ovim, ali i drugim argumentima će više riječi biti u nastavku rada.

4.3. Ključni argumenti oko kojih se lome koplja

Debata u okviru filozofije sporta o tome treba li doping u sportu biti dozvoljen ili ne je temeljena na četiri glavna argumenta, a to su: argumenti paternalizma, škodljivosti, poštenja i prinude (Škerbić, 2016: 521).

4.3.1. *Argument paternalizma*

Sušтина ovog argumenta može se iskazati jednim pitanjem – je li moralno opravdano odraslim i informiranim sportašima zabraniti uporabu dopinga koji bi im omogućio ostvarivanje izvrsnih sportskih rezultata? Esencijalisti, posebice Simon i Fraleigh, smatraju kako o tome uopće nema govora jer je doping sam po sebi štetan, a institucionalizirano zabranjivanje dopinga smanjuje, njegovom uporabom uzrokovanu, štetu (Škerbić, 2016: 522). Na njihovo stajalište su se u svojim člancima oštro osvrnuli Brown i Tamburrini. W. M. Brown smatra kako su odrasli i informirani sportaši dovoljno upoznati s tvarima i metodama koje mogu unaprijediti njihove vještine, kao i o eventualnim posljedicama koje one nose te da je apsurdno zabraniti im njihovu uporabu. Izuzetak su ipak nepunoljetni sportaši za koje smatra kako im doping može naštetiti u vidu negativnog utjecaja na psihofizičku stabilnost (Brown, 1984: 15). Prohibicijom uporabe dopinških sredstava se dovodi u pitanje sportaševa sloboda izbora i uopće njegova kompetentnost u donošenju odluka. Također, postavlja se pitanje kako itko osim sportaša samoga zna što je za njega najbolje? Jednako važno pitanje je i ima li smisla te je li moralno opravdano bilo kome određivati koje odluke treba donositi u životu? S njim se slaže i argentinsko-švedski filozof sporta Claudio Tamburrini koji navodi kako to što se osoba bavi sportom ne podrazumijeva odricanje njegova prava na vlastiti izbor (Tamburrini, 2011: 14), konkretno – želi li upotrebljavati sredstva koja će unaprijediti njegove performanse. Brown upotpunjuje svoj antipaternalistički stav konstatacijom o tome da i bavljenje sportom samo po sebi može biti rizično za sportaša zbog ozljeda, ali i smrtnih ishoda koji mogu nastupiti (Brown, 1990: 76) tako da teza o štetnosti dopinga ne drži vodu (Škerbić, 2016: 522).

4.3.2. *Argument škodljivosti*

Pitanje škodljivosti je bilo dotaknuto pred kraj prethodnog argumenta, no, pogledajmo što sve uključuje. Prema Škerbiću (2016: 523), škodljivost se može promatrati na tri razine. Prva od njih je škodljivost sportašima prema samima sebi. Dok esencijalisti smatraju kako doping čini štetu zdravlju onima koji ga upotrebljavaju, libertarijanci (Brown, Schneider, Butcher) iznose kako ta šteta nije ništa veća od one načinjene prekomjernim treniranjem, rigoroznom prehranom ili ozljedama koje su sastavni dio profesionalnog sporta (Škerbić, 2016: 523). Nadalje, sportaši, osim sebi, mogu nanositi štetu drugim natjecateljima i to tako što uporabom dopinga stvaraju nepravednu prednost te vrše pritisak na one koji nisu krenuli putem dopinga. Posljednje promatrano, dopingirani sportaš negativno utječe na društvo, posebice na mlade ljude koji mogu steći

iskrivljenu sliku o moralnosti, legalnosti i poštivanju autoriteta te početi konzumirati droge (Škerbić, 2016: 520). Inače ekstreman predstavnik libertarijanske perspektive, Tamburrini, ima nešto blaži stav oko štete koju sportaš nanosi drugima. Naime, on smatra kako sportaši mogu slobodno upotrebljavati doping dok god drugima ne čini štetu veću od one koja se može tolerirati (Škerbić, 2016: 524). Primjetno je kako je na ovako oblikovano stajalište utjecao utilitarizam Johna Stuarta Milla¹⁶.

4.3.3. *Argument poštenja*

Uporabom određenih tvari i metoda se nad suparnicama stvara prednost koja, naravno, nije pravedna. Kako bi ovaj argument bio valjan nužno je postojanje pravila koja dopingiranje zabranjuju. Ako onda postoje, onda je „njihovo korištenje varanje. Oni koji potajno krše pravila stječu nepoštenu [unfair] prednost nad onima koji to ne čine.” (Simon, Torres, Hager, 2015: 95, prema: Škerbić, 2016: 525) te je to srž argumenta. No, postavlja se pitanje zbog čega je uporaba pojedinih tvari i metoda proglašena stjecanjem nepoštene prednosti, odnosno, varanjem, a bolji uvjeti treniranja sportaša nisu? Kao primjeri nameću se još i sportaši iz država u kojima vlada tropska klima nemaju jednake uvjete ni mogućnosti treniranja za zimske sportove za razliku od onih koji dolaze iz sjevernijih krajeva. Nadalje, nemaju svi sportaši jednako kvalitetno pomoćno osoblje, trenere ni stručnjake kao ni biološke predispozicije (Gardner, 1989, prema: Škerbić, 2016: 525). Oko ove problematike se interesirao Roger Gardner koji je iznio kako je nužno promotriti način na koji je prednost ostvarena, odnosno, je li ona prihvatljiva. Tako se primjerice bolji socioekonomski status sportaša može shvatiti kao prihvatljiva prednost, a uporaba nedozvoljenih sredstava neprihvatljivom. Sve u svemu, uporaba zabranjenih sredstava je uvijek nepošten način stjecanja prednosti jer je na djelu kršenje pravila i ugrožavanja legalnosti (Škerbić, 2016: 524-525).

4.3.4. *Argument prinude*

Posljednji argument o kojemu će ovdje biti riječ je argument prinude. Suština argumenta sastoji se u tome da uporabom dopinga sportaš stvara pritisak na one koji ga ne konzumiraju. Naime, sportaši su prisiljeni dopingirati se od strane onih koji to prakticiraju kako bi uspjeli popratiti natjecateljski tempo i ostvariti željene uspjehe. Kako navodi Škerbić (2016: 525-526), ovo stajalište snažno podupire W. Fraleigh (1984: 115) koji iznosi kako je uporaba dopinga moralno neispravna jer vrši

¹⁶ Millov utilitarizam se još naziva utilitarizam postupaka, a to je „[...] gledište da svaki pojedini postupak treba vrednovati po posljedicama do kojih dovodi“ (Berčić, 2008: 366). U svakodnevnim situacijama treba odabirati one postupke koji dovode do najveće sreće najvećeg broja ljudi.

pritisak na sportaše da nanese sami sebi štetu po zdravlje. Istoga je stajališta i kada se radi o ukidanju dopinških prohibicija. Odgovor zagovaratelja dopinga, libertarijanaca, na ovu tezu je da sportaši imaju pravo slobodnog izbora, što znači da mogu odabrati hoće li koristiti određena sredstva koja će im unaprijediti natjecateljske performanse ili će smanjiti ambiciju ili čak odustati od natjecanja. Nadovezujući se na rečeno, Tamburrini ističe kako pitanje prisile na nedopingirane sportaše naprosto nije dovoljan razlog za zabranu određenih tvari i metoda. On je mišljenja kako je spremnost na poduzimanje eventualnih rizika uzrokovanih dopingom u sportu poželjno jer se u sportu slave oni koji se žrtvuju i poduzimaju ekstremne poteze kako bi ostvarili što bolji uspjeh. Tako shvaćeno, oni koji se dopingiraju pozitivno utječu na nedopingirane jer ih potiču u njihovu napretku. Nadalje, ističe kako na jednak način mogu biti shvaćeni rigorozni treninzi kojima podliježu neki sportaši jer prisiljavaju ostale da se na njih odluče kako bi mogli ostati u korak s njima, čime ugrožavaju svoje zdravlje (Škerbić, 2016: 526). Protivnik ovakvog razmišljanja je Hollowchak (2000: 42) koji ističe kako su posljedice uzimanja nedozvoljenih tvari i metoda ipak veće nego one uzrokovane intenzivnim treninzima (prema: Škerbić, 2016: 526).

Kao što je prethodno prikazano, rasprava između onih koji smatraju kako doping u sportu treba biti dozvoljen i onih koji se zalažu za njegovu prohibiciju traje desetljećima. Mišljenja o tome trebaju li određene tvari i metode koje unaprjeđuju natjecateljske performanse sportaša biti dozvoljene su podijeljena te se može reći kako nema konačnog rješenja oko kojega bi se suprotstavljene strane složile. U nastavku rada je moguće saznati stajalište studenata Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu o ovom atraktivnom i nerješivom problemu u sportu.

5. Ranije provedena istraživanja o stavovima o doping u sportu

Tijekom posljednjih desetljeća, posebice krajem 20. i početkom 21. stoljeća, provedena su brojna istraživanja na temu dopinga u sportu. Istraživanja su većinski mjerila stavove opće populacije (Grove, Paccagnella, 1999; Schwerin, Corcoran, 1992; Schwerin, Corcoran, 1996), profesionalnih sportaša (Alaranta et al., 2006; Anshel, 1999.; McCardle, 1999), studenata (Vangrunderbeek, Tolleneer, 2010; Schindler, Wolff, 2015; Iowa, Schoof, 1993; Papadopoulos et al., 2006) i učenika (Wanjek et al., 2007) o uporabi dopinga. Neka istraživanja su pak ispitivala sportaševo osobno konzumiranje zabranjenih sredstava koja unaprjeđuju sportske performanse (Alaranta et al., 2006.; Laure, 2003.; Smith et al., 2010; Curry, Wagman, 1999, Miškulin, 2020).

Iz navedenih istraživanja je vidljivo kako su stavovi prema doping u generalno negativni. Tako je jedan australski profesionalni sportaš iskazao što misli o onima koji se dopingiraju: „Vjerojatno bih se razočarao u osobu više nego u išta drugo.“ (Stewart, Smith, 2010: 78). Uz to, veliki broj sportaša smatra kako doping nije nužan za postizanje vrhunskih rezultata na natjecanjima, što ide u prilog njegovu neodobravanju. Tako su se prema istraživanju provedenom u Finskoj na 446 profesionalna sportaša, skoro svi oni (96,9 %) izjasnili kako smatraju da je moguće ostvariti izvrsne rezultate na međunarodnoj razini bez uporabe zabranjenih sredstava i metoda (Alaranta et al., 2006: 846). Usporedbe radi, 21 % francuskih srednjoškolaca-sportaša smatra kako je nemoguće ostvariti vrhunske rezultate bez dopinga (Laure et al., 2004, prema: Alaranta et al., 2006: 846). Također, čak 12 % učenika i 7 % učenica bi upotrebljavalo anaboličke steroide ako bi im to osiguralo medalju na Olimpijskim igrama (Corbin et al., 1994, prema: Backhouse, 2006: 47). Ipak, ne može se reći kako učenici (sportaši i nespportaši) imaju pozitivan stav prema doping u. Prema Melia et al. (1996), 94 % kanadskih srednjoškolaca-sportaša doping smatra varanjem (Backhouse, 2006: 47).

Jasan i negativan stav je vidljiv i u tome što bi samo 7,3 % profesionalna sportaša konzumirala nedozvoljene tvari ukoliko bi postale dozvoljene u budućnosti (Alaranta et al., 2006: 846). Jedni od najčešćih razloga zbog kojih sportaši, kako su se izjasnili, koriste doping su: smanjenje boli, ubrzanje oporavka od ozljeda i povećanje energije potrebne za izvršenje sportske aktivnosti. Također, razlozi mogu biti psihološke i emocionalne prirode te uzrokovani strahom od neuspjeha ili nedostatkom samopouzdanja, kao i potrebom za prihvaćanjem i odobravanjem u okolini u kojoj se sportaš nalazi (Anshel, 1991: 283). Tome u prilog ide izjava australske profesionalne biciklistkinje: „Ako se družite s ljudima koji će uzimati doping, njegovo konzumiranje se prihvaća kao norma.“ (Stewart, Smith, 2010: 72). Ipak, neki sportaši bi upotrebljavali nedozvoljena sredstva zbog želje za pobjedom na natjecanju, što potvrđuje istraživanje provedeno svake dvije godine u razdoblju od 1982. do 1995. (Bamberger, Yaeger, 1997, prema: Broshek, De Marco, Freeman, 2014: 228). Tada se više od 50 % profesionalnih sportaša izjasnilo kako bi upotrijebili PED ako bi im to garantiralo osvajanje zlatne medalje na Olimpijskim igrama, pod uvjetom da ilegalna uporaba ne može biti otkrivena (Bamberger, Yaeger, 1997, prema: Broshek, De Marco, Freeman, 2014: 228).

I studenti uglavnom dijele negativan stav prema uporabi dopinga, što je vidljivo iz provedenih istraživanja¹⁷ (Diacin, 1999; Gray, Schoof, 1993; Hamilton, Stone, 1990; Issari, Coombs, 1998; Schneider, Morris, 1993; Tricker, Connolly, 1997; prema: Backhouse, 2006: 31). Usporede li se stavovi o dopingu sportaša-studenata sa stavovima studenata koji nisu sportaši, dolazi se do zaključka kako nešto negativniji stav imaju potonji (Gray, Schoof, 1993; Hamilton, Stone, 1990; prema: Backhouse, 2006: 40).

Kao što navodi Backhouse (2006: 31) glavni razlozi zbog kojih studenti ne upotrebljavaju doping su: osiguravanje poštenog natjecanja (Diacin et al., 2003; Gray, Schoof, 1999), želja za pobjedom bez uporabe nedozvoljenih sredstava (Chng, Moore, 1990) i uvjerenje da je uporaba PED-a neetička (Hamilton, Stone, 1990). Ipak, činjenica je da uporaba dopinga u studentskoj populaciji, pogotovo među muškarcima, nije neuobičajena pojava, što potvrđuje istraživanje provedeno u Finskoj, Francuskoj, Njemačkoj, Grčkoj i Izraelu 2006. godine (Papadopulos et al., 312). Nadalje, 12 % studenata, od kojih je većina muškog spola, bi koristilo anaboličke steroide ako bi im omogućili ostvarenje njihovog sportskog potencijala (Tricker, Connolly, 1997, prema: Backhouse, 2006: 32), bez obzira na svjesnost o štetnim posljedicama uzrokovanih njihovom uporabom (Pan, Baker, 1998, prema: Backhouse, 2006: 32).

Hans Vangrunderbeek i Jan Tolleneer su ispitivali stavove studenta¹⁸ Sveučilišta Ghent (Belgija) o dopingu te primijetili kako su se oni vremenom mijenjali. Studenti su prema svojim stavovima bili grupirani u tri skupine – oni koji se zalažu za nultu toleranciju na doping (*zero tolerance*); oni koji se zalažu za određene uvjete toleriranja uporabe dopinga u profesionalnom sportu (*tolerance*)¹⁹; oni koji ne izražavaju svoje osobno stajalište (*indifferent*) (2010: 3). Najviše je bilo onih koji su imali oštre i negativne stavove prema dopingu (*zero tolerance*), čija je zastupljenost u skupini varirala od 69 % do 85 % prvih šest godina istraživanja, odnosno od ak. g. 1998./1999. do 2002./2003.. Akademske godine 2003./2004. se taj postotak nešto smanjio da bi ak. g. 2005./2006. udio onih koji se zalažu za nultu toleranciju na doping pao ispod 50 %. Postotak onih koji su bili tolerantni prema dopingu je varirao od 2 % do 11 % prvih šest godina istraživanja, izuzev ak. g. 1999./2000., kada je on iznosio oko 15 %. Posljednje dvije godine, postotak

¹⁷ Većina istraživanja je ispitivala stavove studenata i prakse konzumiranja dopinga onih koji su ujedno sportaši, iako su neka od njih obuhvaćala i one studente koji se ne bave sportom.

¹⁸ Istraživanje je provedeno na studentima preddiplomskog studija u razdoblju od akademske godine 1998./1999. do ak. g. 2005./2006 (Vangrunderbeek, Tolleneer, 2010: 1-12).

¹⁹Ova skupina sačinjava brojne varijacije – od selektivne i uvjetne uporabe do potpune legalizacije PED-a (Vangrunderbeek, Tolleneer, 2010: 3).

„tolerantnih“ je porastao na iznad 20 %. Skupina „indiferentnih“ je kroz godine fluktuirala te ju je posljednje ak. g., 2005./2006., činilo 36 % studenata (Vangrunderbeek, Tolleneer, 2010: 5). Kao objašnjenje za ove promjene, autori navode manju zainteresiranost studenata za pitanje dopinga u profesionalnom sportu jer se ono počelo pojavljivati u medijima jako često, štoviše, na dnevnoj bazi (Vangrunderbeek, Tolleneer, 2010: 9). Međutim, različite rezultate dalo je istraživanje Martí Puchades i Pere Molin, gdje se 94,24 % studenata preddiplomskog studija Sveučilišta u Valenciji (Španjolska) usprotivilo potencijalnom legaliziranju nedozvoljenih tvari i metoda (2019: 4)²⁰.

Summa summarum, stavovi studenata o dopingu su uglavnom negativni, pri čemu pozitivnije stavove imaju muškarci u odnosu na žene i studenti koji su ujedno sportaši. Neki od gore navedenih rezultata istraživanja ispitat će se u nastavku rada.

6. Predmet, ciljevi i hipoteze istraživanja

6.1. Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja su stavovi studenata Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu o dopingu u sportu.

6.2. Ciljevi istraživanja

Glavni cilj istraživanja jest ispitati stavove studenata Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu²¹ o dopingu u sportu. Namjera je utvrditi povezanost između sociodemografskih obilježja studenata, zanimanja za sportske aktivnosti, aktivnog bavljenja sportom i stavova koje studenti imaju o dopingu.

Specifični ciljevi istraživanja:

1. Ispitati stavove studenata FHS-a o dopingu u sportu ovisno o spolu, dobi i mjestu stanovanja prije polaska na studij.
2. Ispitati stavove studenata FHS-a o dopingu u sportu ovisno o razini i godini studija, smjeru studiranja i najčešće upisane ocjene u službeni studentsku ispravu (indeks).
3. Ispitati stavove studenata FHS-a o dopingu u sportu ovisno o zainteresiranosti za sport i o njegovu prakticiranju.

²⁰ Važno je napomenuti kako su oba istraživanja provedena na studentima koji pohađaju studij povezan sa sportom – Vangrunderbeek, Tolleneer (2010: 10): „physical education and human movement sciences”; Puchades, Molin (2019: 1): „Physical Activity and Sport Sciences”.

²¹ U nastavku: FHS.

4. Ispitati povezanost stavova studenata FHS-a o onome što smatraju dostatnim za ostvarivanje željenog sportskog uspjeha i stavova o dopingu u sportu.

6.3. Hipoteze istraživanja

H1: Postoji statistički značajna povezanost između sociodemografskih karakteristika sudionika i stavova o dopingu u sportu. Pozitivniji stav o dopingu o sportu imaju muškarci, studenti preddiplomske razine studija i oni kojima je najčešće upisana ocjena u indeks dovoljan (2) ili dobar (3).

H2: Postoji statistički značajna povezanost između bavljenja sportom i zainteresiranosti za njega i stavova o dopingu u sportu. Studenti koji se aktivno bave sportskom aktivnošću te iskazuju zainteresiranost za nj. imaju pozitivniji stav prema dopingu u sportu.

7. Metodologija istraživanja

7.1. Sudionici istraživanja

Istraživanje u kojemu su se ispitivali stavovi o dopingu u sportu je provedeno na studentima FHS-a. U istraživanju je upotrijebljen prigodni uzorak koji je obuhvatio studente i studentice svih smjerova studiranja te godina i razina studija. Istraživanju je pristupilo ukupno N= 117 sudionika, od kojih je N= 70 studentica i N= 47 studenta.

7.2. Metoda prikupljanja podataka

Za ovo kvantitativno istraživanje upotrijebljen je anketni upitnik. U upitniku su skoro sva pitanja bila zatvorenog tipa, osim onoga u kojemu je sudionik trebao napisati smjer studiranja i onoga u kojemu je sudionik trebao napisati vrstu sportske aktivnosti kojom se bavi. Na početku upitnika su bila postavljena općenita pitanja o sudioniku – spol, dob, mjesto življenja prije polaska na studij te godina i razina studija, smjer studiranja i najčešća ocjena upisana u službenu studentsku ispravu. Nakon toga su slijedila pitanja o zainteresiranosti za sport i o njegovu prakticiranju. Zatim je slijedio instrument kojim se je mjerilo sudionikovo sudjelovanje u aktivnostima povezanim sa sportom prije pandemije uzrokovane COVID-19 pri čemu je vrijedilo: 1–nikad; 2–ponekad; 3–često. Sljedeći instrument ispitivao je stavove sudionika o tome što smatraju dostatnim za ostvarivanje željenog sportskog uspjeha (pravilno treniranje, pravilna ishrana, kombinacija pravilnog treniranja i ishrane, dodaci prehrani) te upoznatost s *Popisom zabranjenih sredstava* Svjetske antidopinške agencije (WADA-e), pri čemu je vrijedilo: 1–u potpunosti se ne slažem; 2–ne slažem se; 3–niti se slažem niti se ne slažem; 4–slažem se; 5–u potpunosti se slažem. Trećim

instrumentom su se ispitali stavovi studenata FHS-a o dopingu. Upotrijebljena je skala za mjerenje stavova o poboljšivačima performansi (*Performance Enhancement Attitude Scale, PEAS*) Andree Petróczi iz 2000. godine (prema: Petróczi, Aidman, 2008: 392), za čiju se uporabu dobilo odobrenje autorice. Skala je prevedena i prilagođena hrvatskom jeziku te je uključivala svih 17 tvrdnji. Sudionici su procjenjivali svoje slaganje s postavljenim tvrdnjama na ljestvici od 1–uopće se ne slažem do 5–u potpunosti se slažem. Posljednji instrument također je mjerio stavove sudionika o dopingu u sportu. Sastavljen je od 9 tvrdnji, većinski formiranih u odnosu na *pro* i *contra* argumente o uporabi dopinga u sportu na kojima se temelji etička rasprava u okviru filozofije sporta.

7.3. Postupak provedbe istraživanja

Istraživanje, za koje je napravljen *online* upitnik putem softvera *Google obrasci*, je provedeno od 14. lipnja do 20. srpnja 2021. godine. Sudionicima istraživanja podijeljena je poveznica (<https://forms.gle/npweztmMD2kY7r36>) za ispunjavanje upitnika u privatnim grupama studenata Fakulteta hrvatskih studija koje se nalaze na društvenoj mreži *Facebook*. Poveznica za ispunjavanje upitnika je u studentske grupe podijeljena više puta dok se nije prikupio dovoljan broj sudionika istraživanja. Sudionicima je ukratko u pozivu za istraživanje objašnjen predmet, cilj i svrha istraživanja, naglašena dobrovoljnost i anonimnost sudjelovanja te vrijeme ispunjavanja upitnika (oko deset minuta). O detaljnijim informacijama istraživanja, sudionici su bili obavješteni u uvodnom dijelu upitnika gdje je i prikupljen informirani pristanak: »Klikom na „Dalje“ dajete svoju suglasnost za sudjelovanje u ovom istraživanju.«.

Identitet sudionika istraživanja je zaštićen jer se niti u jednom trenutku ne traži osobna identifikacija sudionika. Također, nisu postavljena pitanja koja bi eventualno mogla otkriti identitet sudionika. Povjerljivost podataka, sačuvanih na osobnom računaru voditeljice istraživanja, je osigurana na način što im nitko, osim voditeljice i mentora (doc. dr. sc. Dario Pavić), nema pristup te ni na koji način nije ugrožena njihova povjerljivost.

Prikupljeni podaci analizirani su u programu *IBM SPSS Statistics 28.0.0.0.*

8. Rezultati istraživanja

8.1. Deskriptivni podaci istraživanja

8.1.1. Sociodemografska obilježja

Istraživanju je pristupilo ukupno 117 sudionika – 70 studentica (59,8 %) i 47 studenta (40,2 %). Veći udio studentica može se objasniti općenito većom zastupljenošću studentica na FHS-u u odnosu na studente.

Tablica 2. Spol sudionika

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Muški	47	40,2	40,2	40,2
	Ženski	70	59,8	59,8	100,0
	Total	117	100,0	100,0	

Najviše sudionika rođeno je 1997. (24,8 %) i 1998. godine (17,1 %), a najmanje 1987. (0,9 %) te 1992. (2,6 %) i 1994. godine (2,6 %).

Tablica 3. Godina rođenja sudionika

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1987	1	,9	,9	,9
	1992	3	2,6	2,6	3,4
	1993	6	5,1	5,1	8,5
	1994	3	2,6	2,6	11,1
	1995	6	5,1	5,1	16,2
	1996	5	4,3	4,3	20,5
	1997	29	24,8	24,8	45,3
	1998	20	17,1	17,1	62,4
	1999	13	11,1	11,1	73,5
	2000	15	12,8	12,8	86,3
	2001	16	13,7	13,7	100,0
	Total	117	100,0	100,0	

Nešto više od 40 %, točnije 40,2 %, sudionika je prije polaska na studij živjelo u gradu koji broji više do 100 000 stanovnika. Najmanje sudionika (12 %) je živjelo u gradu koji ima između 50 001 i 100 000 stanovnika. Skoro podjednako je bilo onih koji su prije polaska na studij živjeli u mjestu do 10 000 stanovnika (24,8 %) i onih čije mjesto stanovanja broji od 10 001 do 50 000 stanovnika (23,1 %).

Tablica 4. Mjesto stanovanja sudionika prije polaska na studij

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	do 10 000	29	24,8	24,8	24,8
	od 10 001 do 50 000	27	23,1	23,1	47,9
	od 50 001 do 100 000	14	12,0	12,0	59,8
	više od 100 000	47	40,2	40,2	100,0
	Total	117	100,0	100,0	

Iako je istraživanju pristupilo 52,9 % studenata preddiplomske razine, najviše sudionika pohađa drugu (23,9 %) i prvu (23,1 %) godinu diplomskog studija. Na preddiplomskoj razini najviše je sudionika druge godine studija (20,5 %), zatim treće (17,9 %), a najmanje prve godine (14,5 %).

Tablica 5. Razina i godina studija koju sudionik pohađa

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Preddiplomski studij – 1. godina	17	14,5	14,5	14,5
	Preddiplomski studij – 2. godina	24	20,5	20,5	35,0
	Preddiplomski studij – 3. godina	21	17,9	17,9	53,0
	Diplomski studij – 1. godina	27	23,1	23,1	76,1
	Diplomski studij – 2. godina	28	23,9	23,9	100,0
	Total	117	100,0	100,0	

Pitanje: „Koji smjer/smjerove studirate?“ je, zbog brojnih mogućih kombinacija studija, bilo otvorenog tipa. Najviše sudionika pohađa studij Psihologije (35 %) te jednopredmetni i dvopredmetni studij Sociologije (29,9 %). Dvopredmetni studij studira 26,5 % sudionika, od kojih 54,8% pohađa studij Filozofije u kombinaciji s nekim drugim smjerom. Najmanje sudionika studira dvopredmetnu kombinaciju Demografije i hrvatskog iseljništva i Filozofije (0,9 %); Demografije i hrvatskog iseljništva i Povijesti (0,9 %); Hrvatskog latiniteta i Sociologije (0,9 %) te Komunikologije i Povijesti (0,9 %). Jedan sudionik se pri odgovaranju na pitanje našalio ili zabunio napisavši kako studira Psihijatriju.

Tablica 6. Smjer studiranja sudionika

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Demografija i hrvatsko iseljništvo/Filozofija	1	,9	,9	,9
	Demografija i hrvatsko iseljništvo/Povijest	1	,9	,9	1,7
	Demografija i hrvatsko iseljništvo/Sociologija	1	,9	,9	2,6
	Filozofija/Kroatologija	2	1,7	1,7	4,3
	Filozofija/Povijest	5	4,3	4,3	8,5
	Filozofija/Sociologija	9	7,7	7,7	16,2
	Hrvatski latinitet/Sociologija	1	,9	,9	17,1
	Komunikologija	10	8,5	8,5	25,6
	Komunikologija/Povijest	1	,9	,9	26,5

	Komunikologija/Sociologija	2	1,7	1,7	28,2
	Kroatologija	4	3,4	3,4	31,6
	Kroatologija/Povijest	5	4,3	4,3	35,9
	Povijest	11	9,4	9,4	45,3
	Povijest/Sociologija	3	2,6	2,6	47,9
	Psihijatrija	1	,9	,9	48,7
	Psihologija	41	35,0	35,0	83,8
	Sociologija	19	16,2	16,2	100,0
	Total	117	100,0	100,0	

Najčešće upisana ocjena u službeni studentski ispravu (indeks) sudionika je izvrstan (5) koju ima nešto manje od polovine, njih 47,9 %. Sljedeća najčešće upisana ocjena je vrlo dobar (4) koju ima 36,8 %. Zatim slijedi ocjena dobar (3) koja je najčešće upisana u indekse 15,4 % sudionika. Nijedan sudionik nije se izjasnio kako mu je ocjena dovoljan (2) najčešće upisana u indeks.

Tablica 7. Najčešća ocjena upisana u indeks sudionika

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	3	18	15,4	15,4	15,4
	4	43	36,8	36,8	52,1
	5	56	47,9	47,9	100,0
	Total	117	100,0	100,0	

8.1.2. Zainteresiranost za sport i bavljenje sportom

Skoro svi studenti i studentice, njih 109 (93,2 %), su se bavili sportom barem jednom u životu, dok samo njih 8 (6,8 %) nije nikada.

Tablica 8. Sudionikovo bavljenje sportom ikada u životu

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Da	109	93,2	93,2	93,2
	Ne	8	6,8	6,8	100,0
	Total	117	100,0	100,0	

Što se tiče trenutnog bavljenja sportom, rezultati su nešto drugačiji. Naime, više od polovine sudionika (57,3 %) se trenutno ne bavi sportom, a 42,7 % bavi. To bi značilo da je broj onih sudionika koji se trenutno bave sportom (50) više nego upola manji u odnosu na broj studenata koji su se bavili sportom nekada u životu (109).

Tablica 9. Sudionikovo trenutno bavljenje sportom

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Da	50	42,7	42,7	42,7
	Ne	67	57,3	57,3	100,0
	Total	117	100,0	100,0	

Sljedeća tri pitanja odnosila su se na učestalost bavljenja sportom na tjednoj razini, sport/ovima kojim/a se sudionici bave te primarni razlog bavljenja sportom. Ta pitanja su se odnosila samo na one studente koji se trenutno bave sportom, što je bilo naglašeno u upitniku. Neki sudionici su, bez obzira na to što se trenutno ne bave sportom, odgovorili na neka ili sva pitanja te nad njima nije izvršena analiza, već su ti odgovori tretirani kao nedostajuće vrijednosti (u tablici: *Missing*).

Studentice i studenti koji se trenutno bave sportom to u najvećoj mjeri čine jednom do tri puta tjedno (44 %) i četiri do šest puta tjedno (42 %). Najmanje sudionika (14 %) prakticira sport svaki dan.

Tablica 10. *Sudionikova učestalost bavljenja sportom na tjednoj bazi*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Svaki dan	7	6,0	14,0	14,0
	Četiri do šest puta tjedno	21	17,9	42,0	56,0
	Jednom do tri puta tjedno	22	18,8	44,0	100,0
	Total	50	42,7	100,0	
Missing	999	67	57,3		
Total		117	100,0		

Sljedeće su sudionici trebali odgovoriti na pitanje otvorenog tipa: „Kojim sportom/sportovima se bavite?“. Kao sport²² kojim se sudionici najviše bave ističe se nogomet (10 %) i fitness (8 %). Od pedeset sudionika koji se trenutno bave sportom, dvadeset i jedan (42 %) prakticira dvije ili više sportske aktivnosti. Sve sportove koje su sudionici naveli moguće je pogledati u Tablici 11. Valja naglasiti kako se jedan sudionik našalio pri odgovaranju na pitanje te kao sport kojim se bavi naveo: „Netflix maraton“.

Tablica 11. *Sport/sportovi kojima se sudionik bavi*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Akrobatski rock'n'roll	1	,9	2,0	2,0
	Biciklizam	1	,9	2,0	4,0
	Biciklizam/nogomet/planinarenje	1	,9	2,0	6,0
	Biciklizam/plivanje	1	,9	2,0	8,0
	Boks	1	,9	2,0	10,0
	Boks/trčanje	1	,9	2,0	12,0
	Brzi hod/fitness	1	,9	2,0	14,0
	Calisthenics/košarka/nogomet/trčanje/udaranje vreće/šetnja	1	,9	2,0	16,0
	Calisthenics/tenis	1	,9	2,0	18,0
	Crossfit	1	,9	2,0	20,0

²² U tumačenju rezultata istraživanja, pojam sporta se odnosi na sve sportske aktivnosti s obzirom na kompliciranost navođenja definicije u upitniku istraživanja i eventualnog zbunjivanja sudionika.

	Crossfit/brzo hodanje	1	,9	2,0	22,0
	Fitness	4	3,4	8,0	30,0
	Fitness/futsal	1	,9	2,0	32,0
	Fitness/pilates	1	,9	2,0	34,0
	Fitness/planinarenje	1	,9	2,0	36,0
	Fitness/tenis	1	,9	2,0	38,0
	Futsal/nogomet	2	1,7	4,0	42,0
	Futsal/nogomet/trčanje	2	1,7	4,0	46,0
	Futsal/tenis	1	,9	2,0	48,0
	Kickboxing	1	,9	2,0	50,0
	Košarka	1	,9	2,0	52,0
	Košarka/nogomet	1	,9	2,0	54,0
	Netflix maraton	1	,9	2,0	56,0
	Nogomet	5	4,3	10,0	66,0
	Nogomet/trčanje	1	,9	2,0	68,0
	Odbojka	1	,9	2,0	70,0
	Padel	1	,9	2,0	72,0
	Pilates	1	,9	2,0	74,0
	Planinarenje	1	,9	2,0	76,0
	Plivanje	2	1,7	4,0	80,0
	Pole dance	1	,9	2,0	82,0
	Powerlifting	2	1,7	4,0	86,0
	Powerlifting/trčanje	2	1,7	4,0	90,0
	Ronjenje/suhi trening	1	,9	2,0	92,0
	Šah	1	,9	2,0	94,0
	Trčanje	2	1,7	4,0	98,0
	Umjetničko klizanje	1	,9	2,0	100,0
	Total	50	42,7	100,0	
Missing	999	67	57,3		
Total		117	100,0		

Na pitanje „Koji je primarni razlog Vašeg bavljenja sportom?“ je bilo ponuđeno 11 odgovora-razloga i polje *Ostalo* u koje je sudionik sam mogao napisati razlog bavljenja sportom koji smatra primarnim. Primarni razlog najvećeg broja sudionika je *briga o zdravlju* (22 %) te *osjećaj ispunjenosti i zadovoljstva* (20 %). Zanimljivo, samo 6 % sudionika je kao primarni razlog navelo *unaprjeđenje sportskih vještina*, a što je, između ostaloga, povod za uporabu dopinga. Niti jednom sudioniku primarni razlog bavljenja sportom nije *upoznavanje novih ljudi* niti *novčana zarada* koji su bili navedeni kao mogući odgovor. Za jednog sudionika ovo je bilo „Teško pitanje“, što je upisao pod *Ostalo*.

Tablica 12. *Sudionikov primarni razlog bavljenja sportom*

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Naviknut/a sam baviti se sportskom aktivnošću	7	6,0	14,0	14,0
	Briga o zdravlju	11	9,4	22,0	36,0
	Osobni interes za sportske aktivnosti	5	4,3	10,0	46,0
	Briga o izgledu	4	3,4	8,0	54,0
	Unaprjeđenje sportskih vještina	3	2,6	6,0	60,0

	Zabava	4	3,4	8,0	68,0
	Osjećaj ispunjenosti i zadovoljstva	10	8,5	20,0	88,0
	Oslobađanje stresa	5	4,3	10,0	98,0
	Ostalo: Teško pitanje	1	,9	2,0	100,0
	Total	50	42,7	100,0	
Missing	999	67	57,3		
Total		117	100,0		

Sudionici su zatim trebali odrediti u kojoj su mjeri sudjelovali u određenim aktivnostima prije pandemije COVID-19, prilikom čega vrijedi: 1–nikad; 2–ponekad; 3–često. Najviše odudara postotak onih koji se prije pandemije COVID-19 *nikad* nisu bavili profesionalnim sportom (79,5 %), što je bilo i očekivano. Usporedi li se s učestalošću rekreativnog bavljenja sportom, podaci su znatno drugačiji – njih 81,2 % je sport prakticiralo *ponekad* ili *često*. Nadalje, sudionici većinski (54,7 %) nisu sudjelovali u sportskim događanjima te su ih posjećivali *ponekad* (42,7 %) ili *nikad* (38,5 %). Što se tiče praćenja sportskih događanja putem medija, samo dvanaest sudionika (10,3 %) to nije činilo, dok 89,7 % je *ponekad* ili *često*. U Tablici 13. je moguće dobiti detaljniji uvid u dobivene rezultate.

Tablica 13. Učestalost angažmana u sportu i njemu povezanim aktivnostima prije pandemije COVID-19

		Nikad	Ponekad	Često
Učestalost profesionalnog bavljenja sportom prije pandemije COVID-19	Count	93	21	3
	Row Valid N %	79,5%	17,9%	2,6%
Učestalost rekreativnog bavljenja sportom prije pandemije COVID-19	Count	22	50	45
	Row Valid N %	18,8%	42,7%	38,5%
Učestalost sudjelovanja u sportskim događajima prije pandemije COVID-19	Count	64	37	16
	Row Valid N %	54,7%	31,6%	13,7%
Učestalost posjećivanja sportskih događanja prije pandemije COVID-19	Count	45	50	22
	Row Valid N %	38,5%	42,7%	18,8%
Učestalost praćenja sportskih događanja putem medija prije pandemije COVID-19	Count	12	57	48
	Row Valid N %	10,3%	48,7%	41,0%

Nakon toga, slijedio je instrument s pet postavljenih tvrdnji prema kojima su sudionici trebali ocijeniti svoje (ne)slaganje, pri čemu je vrijedilo: 1–u potpunosti se ne slažem; 2–ne slažem se; 3–niti se slažem niti se ne slažem; 4–slažem se, 5–u potpunosti se slažem.

Većina sudionika (81,2 %) se složila ili u potpunosti složila s tvrdnjom kako je kombinacija pravilne prehrane i treniranja dovoljna za postizanje željenog sportskog uspjeha, dok je 6 % po tom pitanju indiferentno. Promatrajući slaganje s tvrdnjama o dostatnosti pravilnog treniranja i prehrane

zasebno, primjećuju se znatno drugačiji rezultati. S tvrdnjom kako je pravilno treniranje dovoljno za postizanje željenog sportskog uspjeha se složilo 41,9 % i nije složilo 36,7 %. Većina sudionika nema isto stajalište o pravilnoj prehrani kao dovoljnom čimbeniku za postizanje željenog sportskog uspjeha – 21,4 % je izrazilo slaganje s postavljenom tvrdnjom, a čak 53 % neslaganje. Vidljivo je kako studenti pravilno treniranje smatraju potrebnijim za ostvarivanje željenog sportskog uspjeha nego pravilnu prehranu. Nadalje, nešto više od 60 % sudionika se slaže ili u potpunosti slaže s tvrdnjom kako su dodaci prehrani potrebni za postizanje željenog sportskog uspjeha. S tvrdnjom »Upoznat/a sam s postojanjem Popisa zabranjenih sredstava Svjetske antidopinške agencije (WADA-e)« se složilo 47,9 % sudionika, od kojih je najviše onih koji su se u potpunosti složili (29,1 %), dok se nije složilo 41 %. Dakle, može se reći kako podjednako studenata FHS-a zna i ne zna za WADA-in Popis zabranjenih sredstava, iako je nešto više onih koji su upoznati s njegovim postojanjem.

Tablica 14. Stavovi o potrebnoj dostatnosti za postizanje željenog sportskog uspjeha i upoznatost s WADA-inim Popis zabranjenih sredstava

		U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Za postizanje željenog sportskog uspjeha dovoljno je pravilno treniranje.	Count	13	30	25	34	15
	Row Valid N %	11,1%	25,6%	21,4%	29,1%	12,8%
Za postizanje željenog sportskog uspjeha dovoljna je pravilna prehrana.	Count	28	34	30	18	7
	Row Valid N %	23,9%	29,1%	25,6%	15,4%	6,0%
Za postizanje željenog sportskog uspjeha dovoljna je kombinacija pravilne prehrane i treniranja.	Count	1	14	7	45	50
	Row Valid N %	0,9%	12,0%	6,0%	38,5%	42,7%
Za postizanje željenog sportskog uspjeha potrebno je upotrebljavati dodatke prehrani.	Count	6	15	25	43	28
	Row Valid N %	5,1%	12,8%	21,4%	36,8%	23,9%
Upoznat/a sam s postojanjem Popisa zabranjenih sredstava Svjetske antidopinške agencije (WADA-e).	Count	21	27	13	22	34
	Row Valid N %	17,9%	23,1%	11,1%	18,8%	29,1%

8.1.3. Stavovi o doping u sportu

Posljednji dio anketnog upitnika činila su dva instrumenta kojima su se procjenjivali stavovi studenata FHS-a o doping u sportu. Sudionici su u rasponu od 1–u potpunosti se ne slažem do 5–u potpunosti se slažem trebali odrediti stupanj svog slaganja s postavljenim tvrdnjama.

Tvrdnja »Doping nije varanje jer to svi rade.« je izazvala najveće neslaganje sudionika – 71,8 % se s njom u potpunosti nije složilo i 19,7 % nije složilo. Neodobranje uporabe dopinga vidljiva je i u tome što većina sudionika (81,2 %) smatra kako bi se sudionici trebali osjećati krivima ukoliko su prekršili neko od antidopinskih pravila. Jednak udio (9,4 %) je onih koji su po tom pitanju indiferentni i onih koji ne smatraju da bi se sportaši trebali osjećati krivima zbog kršenja pravila i uzimanja tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi. Nadalje, 75,2 % vjeruje da nedozvoljene tvari i metode nisu nužne za potrebitu konkurentnost sportaša. Štoviše, 58,1 % se u potpunosti nije složilo s tvrdnjom »Kako bi sportaš bio konkurentan, nužno je da upotrebljava neki oblik dopinga.«. Velik udio sudionika (74,4 %) je stajališta kako nije važna samo kvaliteta sportskog performansa već je i bitan i način na koji je izvedba postignuta. Uočljivo je i kako 69,3 % sudionika razlikuje tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi od pomagala koja se koriste u pojedinim sportovima (primjerice tehnološki potpomognuta plivačka odijela), bez obzira na to što se oboje koriste u svrhu poboljšavanja kompetencijskih performansi. Također, više od polovine sudionika (56,4 %) legaliziranje tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi ne smatra korisnim za sport, dok je 28,2 % po tom pitanju indiferentno. Jednak udio sudionika (56,4 %) se u potpunosti nije složio (39,3 %) i nije složio (17,1 %) s tvrdnjom o doping u sportu kao nezaobilaznom dijelu natjecateljskog sporta. Po pitanju rizika povezanih s dopingom, 55,6 % sudionika ih ne smatra preuveličanima. Povezano s tim, 29,9 % studenata se ne slaže i u potpunosti ne slaže (10,3 %) s tvrdnjom »Zdravstveni problemi uzrokovani rigoroznim treninzima i ozljedama jednako su loši kao i oni koji su uzrokovani upotrebom dopinga.«. S navedenom tvrdnjom je 25,7 % sudionika izrazilo svoje slaganje, odnosno, tridesetero ih smatra kako zahtjevni treninzi i ozljede mogu u istoj mjeri naštetiti sportašu kao i doping. Zbog načinjenih ozljeda sportaši nerijetko ne mogu trenirati ni prisustvovati natjecanjima. Kako smatra 46,2 % sudionika, sportašima u nadoknađivanju izgubljenog vremena mogu pomoći određene tvari namijenjene u tu svrhu. Otprilike polovina sudionika, njih 47,8 %, je stajališta kako se na sportaše vrši pritisak za uzimanjem nedozvoljenih tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi. Što se tiče zastupljenosti pitanja doping u medijima, 64,1 % studenta smatra kako to nije česta tematika,

odnosno, 41,9 % nije se složilo i u potpunosti se nije složilo (22,2 %) s tvrdnjom »Pitanje dopinga je previše zastupljeno u medijima.« S tvrdnjom »Sportaši, osim sporta, nemaju alternativni izbor karijere« nije se složilo 61,5 % sudionika, dok se 22,2 % niti slaže niti ne slaže. Po pitanju uporabe rekreacijskih tvari (npr. heroin, kokain, LSD, marihuana i alkohol) sudionici su izrazili svoje negodovanje. Naime, samo 6,9 % studenata i studentica smatra kako rekreacijske tvari sportašima daju motiv za treniranjem i natjecanjem na najvišoj razini, 11,1 % vjeruje da im one pomažu u sportskim aktivnostima, a 12,8 % kako pridonose u prevladavanju dosade tijekom treniranja. Detaljniji uvid u rezultate je moguć u Tablici 15.

Tablica 15. *Performance Enhancement Attitude Scale (PEAS)*

		U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Za sport bi bilo korisno legaliziranje tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi.	Count	41	25	33	8	10
	Row Valid N %	35,0%	21,4%	28,2%	6,8%	8,5%
Kako bi sportaš bio konkurentan, nužno je da upotrebljava neki oblik dopinga.	Count	68	20	11	9	9
	Row Valid N %	58,1%	17,1%	9,4%	7,7%	7,7%
Rizici povezani s dopingom su preuveličani.	Count	45	20	42	5	5
	Row Valid N %	38,5%	17,1%	35,9%	4,3%	4,3%
Rekreacijske tvari daju sportašu motiv za treniranjem i natjecanjem na najvišoj razini.	Count	80	15	14	5	3
	Row Valid N %	68,4%	12,8%	12,0%	4,3%	2,6%
Sportaši se ne bi trebali osjećati krivima zbog kršenja pravila i uzimanja tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi.	Count	70	25	11	7	4
	Row Valid N %	59,8%	21,4%	9,4%	6,0%	3,4%
Na sportaše se vrši pritisak za uzimanjem tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi.	Count	11	18	32	35	21
	Row Valid N %	9,4%	15,4%	27,4%	29,9%	17,9%
Zdravstveni problemi uzrokovani rigoroznim treninzima i ozljedama jednako su loši kao i oni koji su uzrokovani upotrebom dopinga.	Count	12	35	40	16	14
	Row Valid N %	10,3%	29,9%	34,2%	13,7%	12,0%
Pitanje dopinga je previše zastupljeno u medijima.	Count	26	49	36	3	3
	Row Valid N %	22,2%	41,9%	30,8%	2,6%	2,6%
	Count	31	41	26	13	6

Sportaši, osim sporta, nemaju alternativni izbor karijere.	Row Valid N %	26,5%	35,0%	22,2%	11,1%	5,1%
Sportaši koji konzumiraju rekreacijske stvari to čine jer im pomažu u sportskim aktivnostima.	Count	38	39	27	10	3
	Row Valid N %	32,5%	33,3%	23,1%	8,5%	2,6%
Rekreacijske stvari pomažu sportašima u prevladavanju dosade tijekom treniranja.	Count	41	34	27	7	8
	Row Valid N %	35,0%	29,1%	23,1%	6,0%	6,8%
Doping je nezaobilazan dio natjecateljskog sporta.	Count	46	20	31	9	11
	Row Valid N %	39,3%	17,1%	26,5%	7,7%	9,4%
Određene stvari mogu pomoći sportašima u nadoknađivanju vremena kojega su izgubili zbog oporavka od ozljeda.	Count	15	15	33	40	14
	Row Valid N %	12,8%	12,8%	28,2%	34,2%	12,0%
Doping nije varanje jer to svi rade.	Count	84	23	5	0	5
	Row Valid N %	71,8%	19,7%	4,3%	0,0%	4,3%
Važna bi trebala biti isključivo kvaliteta izvedbe, a ne način na koji ju sportaši postižu.	Count	54	33	18	2	10
	Row Valid N %	46,2%	28,2%	15,4%	1,7%	8,5%
Ne postoji razlika između određenih stvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi i pomagala koja se koriste u pojedinim sportovima jer se oboje koriste u svrhu poboljšavanja kompetencijskih performansi.	Count	43	38	26	6	4
	Row Valid N %	36,8%	32,5%	22,2%	5,1%	3,4%

Već je do sada vidljivo kako studenti FHS-a većinski imaju negativno stajalište prema uporabi dopinga u sportu. Tome u prilog ide i činjenica kako doping neprihvatljivim smatra 85,5 % jer stvara nepravednu prednost u odnosu na ostale sportaše i 80 % jer narušava esenciju sporta. Jednak udio sudionika (10,3 %) indiferentan je prema objema tvrdnjama. Također, 34,2 % se složilo i 29,9 % u potpunosti složilo s konstatacijom o tome da uporaba dopinga može dovesti do povećanja uporabe droge među mladim ljudima. Podjednako sudionika se niti složilo niti ne složilo (25,6 %) i složilo (27,4 %) s tvrdnjom »Sportovi su ustrojani tako da mjere nejednakosti.«, dok se jednak udio (13,7 %) nije složio i u potpunosti složio. Po pitanju cilja sportskih natjecanja, 63,3 % sudionika se slaže i u potpunosti slaže kako im je to mjerenje vještina sportaša, a ne način na koji njihovo tijelo reagira na doping. Zanimljivo, 44,5 % smatra kako sportaši, bez obzira na uloženi

trud, traže prečace za ostvarivanje vrhunskih performansi, dok je 31,6 % sudionika po tom pitanju indiferentno. Što se tiče dozvoljenosti uporabe metoda i tvari za pojačavanje natjecateljskih performansi, studenti ju u glavnini ne odobravaju. No, određena razlika je primjetna u tome kome bi doping trebao biti (ne)dozvoljen. Tako se 86,3 % u potpunosti ne slaže i ne slaže s tim da bi ona trebala biti dozvoljena odraslim i informiranim sportašima, dok je 82 % sudionika istog stajališta kada se radi o dopuštenosti uporabe dopinga svim sportašima. Usporedno, sudionici su nešto blažeg stajališta kada je u pitanju dozvoljenost uporabe dopinga koja se odnosi na vrhunske sportaše. Tako se 74,4 % ne slaže i u potpunosti ne slaže s dozvoljenošću uporabe metoda i tvari za pojačavanje natjecateljskih performansi u slučaju vrhunskih sportaša, dok se 8,4 % slaže i u potpunosti slaže. Iako se najviše sudionika u potpunosti nije složilo i nije složilo (47,9 %) s tvrdnjom »Trebala bi postojati posebno organizirana natjecanja za one sportaše koji se žele dopingirati.«, ne treba se zanemariti udio onih koji se s njom slažu i u potpunosti slažu. Naime, 29,9 % je izrazilo svoje slaganje s navedenom tvrdnjom dok se 22,2 % izjasnilo indiferentnima. U Tablici 16. je moguće dobiti konkretniji uvid u rezultate.

Tablica 16. Stavovi o doping u sportu

		U potpunosti se ne slažem	Ne slažem se	Niti se slažem niti se ne slažem	Slažem se	U potpunosti se slažem
Sportovi su ustrojani tako da mjere nejednakosti.	Count	23	16	30	32	16
	Row Valid N %	19,7%	13,7%	25,6%	27,4%	13,7%
Sportskim natjecanjima je cilj izmjeriti vještine sportaša, a ne način na koji njihovo tijelo reagira na doping.	Count	8	14	21	29	45
	Row Valid N %	6,8%	12,0%	17,9%	24,8%	38,5%
Sportaši često traže prečace za ostvarivanje vrhunskih performansi, bez obzira na trud koji su uložili.	Count	4	24	37	36	16
	Row Valid N %	3,4%	20,5%	31,6%	30,8%	13,7%
Doping je neprihvatljiv jer narušava esenciju sporta.	Count	6	3	12	28	68
	Row Valid N %	5,1%	2,6%	10,3%	23,9%	58,1%
Doping je neprihvatljiv jer stvara nepravednu prednost u odnosu na ostale sportaše.	Count	5	0	12	23	77
	Row Valid N %	4,3%	0,0%	10,3%	19,7%	65,8%
Uporaba dopinga među sportašima može uzrokovati povećanje uporabe droga među mladima.	Count	7	9	26	40	35
	Row Valid N %	6,0%	7,7%	22,2%	34,2%	29,9%

Odraslim i informiranim sportašima treba dozvoliti uporabu dopinga.	Count	68	33	10	0	6
	Row Valid N %	58,1%	28,2%	8,5%	0,0%	5,1%
Uporaba metoda i tvari za pojačavanje natjecateljskih performansi treba biti dozvoljena za vrhunske sportaše.	Count	56	31	20	4	6
	Row Valid N %	47,9%	26,5%	17,1%	3,4%	5,1%
Uporaba metoda i tvari za pojačavanje natjecateljskih performansi treba biti dozvoljena za sve sportaše.	Count	74	22	16	2	3
	Row Valid N %	63,2%	18,8%	13,7%	1,7%	2,6%
Trebala bi postojati posebno organizirana natjecanja za one sportaše koji se žele dopingirati.	Count	45	11	26	19	16
	Row Valid N %	38,5%	9,4%	22,2%	16,2%	13,7%

Faktorska analiza skale PEAS i ostalih skala nije rezultirala očekivanom faktorskom strukturom temeljenoj na prethodnim istraživanjima, tako da se razlike između sociodemografskih grupa u očekivanim faktorima nisu mogle testirati. Umjesto toga, Hi-kvadrat testom testirale su se razlike između grupa u određenim tvrdnjama u sklopu skala, no ova analiza nije pokazala kako postoje razlike između grupa (spol, mjesto stanovanja, najčešća ocjena upisana u indeks i trenutno bavljenje sportom) u stavovima na navedenim tvrdnjama:

- a) Za sport bi bilo korisno legaliziranje tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi.
- b) Kako bi sportaš bio konkurentan, nužno je da upotrebljava neki oblik dopinga.
- c) Sportaši se ne bi trebali osjećati krivima zbog kršenja pravila i uzimanja tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi.
- d) Na sportaše se vrši pritisak za uzimanjem tvari za poboljšavanje kompetencijskih performansi.
- e) Zdravstveni problemi uzrokovani rigoroznim treninzima i ozljedama jednako su loši kao i oni koji su uzrokovani upotrebom dopinga.
- f) Doping je nezaobilazan dio natjecateljskog sporta.
- g) Doping je neprihvatljiv jer narušava esenciju sporta.
- h) Doping je neprihvatljiv jer stvara nepravednu prednost u odnosu na ostale sportaše.
- i) Odraslim i informiranim sportašima treba dozvoliti uporabu dopinga.
- j) Trebala bi postojati posebno organizirana natjecanja za one sportaše koji se žele dopingirati.

Međutim, nisu dobivene statistički značajne razlike te iz tog razloga analiza nije detaljnije izložena. Iz tog razloga, postavljene hipoteze moraju se odbaciti. Nije dokazano kako postoji statistički značajna povezanost između sociodemografskih karakteristika sudionika i stavova o dopingu u sportu, odnosno, da pozitivniji stav o dopingu o sportu imaju muškarci, studenti preddiplomske razine studija i oni kojima je najčešće upisana ocjena u indeks dovoljan (2) ili dobar (3) kao i da postoji statistički značajna povezanost između bavljenja sportom i zainteresiranosti za njega i stavova o dopingu u sportu, odnosno da studenti koji se aktivno bave sportskom aktivnošću te iskazuju zainteresiranost za nj. imaju pozitivniji stav prema dopingu u sportu.

9. Rasprava

Ovo kvantitativno istraživanje provedeno je na studentima Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu. Za provedbu je upotrijebljen *online* upitnik koji je studentima prosljeđen u privatne studentske grupe na društvenoj mreži *Facebook*. Planirani uzorak činilo je minimalno dvjesto sudionika, svih smjerova, razina i godina studiranja. Nažalost, ispunjavanju upitnika je pristupilo samo 117 sudionika što je vrlo vjerojatno utjecalo na analiziranje podataka, a samim tim i na dobivene rezultate. Uz to, primjetna je dominantnost određenih smjerova studiranja (Psihologija i Sociologija) u odnosu na ostale. Istraživanju je pristupilo više studentica nego studenata, što je bilo i očekivano s obzirom na općenito veću zastupljenost žena na FHS-u.

Prigodni uzorak i *online* ispunjavanje upitnika ograničenja su ovog istraživanja. Naime, ispunjavanju upitnika mogli su pristupiti samo oni koji imaju korisnički profil na društvenoj mreži *Facebook* te su član studentske grupe smjera kojega studiraju. Kvalitetniji rezultati su se mogli dobiti da se istraživanje provodilo uživo na FHS-u za vrijeme nastave, da je ostvaren planirani uzorak te da nije prisutna tolika dominacija određenih smjerova u odnosu na ostale. Bilo bi zanimljivo provesti istraživanje u tim uvjetima te usporediti rezultate. Relativno mali broj studenata i neprobabilistički tip uzorka su vjerojatan razlog zbog kojeg nije uočena faktorska struktura.

Dakle, prisutna je razlika u odnosu na rezultate dobivene istraživanjima Papadopululos et al. (2006) te Tricker i Connolly (1997) u kojima pozitivnije stavove prema uporabi dopinga imaju muškarci. Također, rezultati se ne podudaraju s istraživanjima Gray i Schoof (1993) te Hamilton i Stone (1990) prema kojima studenti koji su ujedno sportaši imaju pozitivniji stav prema dopingu u odnosu na one koji se ne bave sportom. Općenito, rezultati dobiveni deskriptivnom statistikom ukazuju kako studenti FHS-a imaju negativne stavove prema uporabi dopinga. Najjasnije su izrazili

svoje neslaganje s tvrdnjom »Doping nije varanje jer to svi rade.«. Naime, 91,5 % studenata se u potpunosti nije složilo i nije složilo s navedenom konstatacijom. Sličan rezultat dobiven je istraživanjem Melia et al. (1996), gdje 94 % kanadskih srednjoškolaca-sportaša doping smatra varanjem. Sličnost je prisutna i u tome trebaju li sportaši upotrebljavati doping kako bi bili konkurentni. Naime, 75,2 % sudionika smatra kako sportaš može biti konkurentan bez uporabe nedozvoljenih tvari i metoda. Istoga su mišljenja i sami sportaši – prema istraživanju provedenom u Finskoj na 446 profesionalna sportaša, skoro svi oni (96,9 %) su se izjasnili kako smatraju da je moguće ostvariti izvrsne rezultate na međunarodnoj razini bez uporabe dopinga (Alaranta et al., 2006: 846). Nadalje, studentice i studenti FHS-a svjesni su štetnosti uporabe nedozvoljenih tvari i metoda po zdravlje kao što je pokazalo istraživanje Pan i Baker (1998.).

Stavove studenata i studentica FHS-a, odnosno njihovo (ne)slaganje s postavljenim tvrdnjama, je moguće usporediti s konstatacijama na temelju kojih suprotstavljene perspektive – esencijalistička i libertarijanska – formiraju etičku raspravu. Tako primjerice W. M. Brown, predstavnik libertarijanske perspektive, smatra kako uporaba dopinga treba biti dozvoljena odraslim i informiranim sportašima (1984: 15). S njim se u potpunosti slaže samo 5,1 % studenata FHS-a, dok se 58,1 % u potpunosti ne slaže. Sljedeća teza na koju se libertarijanci (Brown, Schneider, Butcher) oslanjaju je ta da šteta uzrokovana uporabom dopinga nije ništa veća nego ona načinjena prekomjernim treniranjem, rigoroznom prehranom ili ozljedama (Škerbić, 2016: 523). S njima se slaže i u potpunosti slaže 25,7 % sudionika, dok se 40,2 % ne slaže i u potpunosti ne slaže. Sudionici su skloniji Hollowchakovom esencijalističkom stajalištu koje ističe kako su posljedice uzimanja nedozvoljenih tvari i metoda ipak veće nego one uzrokovane intenzivnim treninzima (2000: 42, prema: Škerbić, 2016: 526). Dakle, studenti su skloniji esencijalistima (Simon, Fraleigh, Schenider, Butcher, Lavin) koji smatraju da je doping sam po sebi štetan te da je njegova uporaba rizična (Škerbić, 2016: 520), što pokazuje činjenica da 55,6 % njih rizike povezane s dopingom ne smatra preuveličanima. Nadalje, esencijalisti (Simon, Fraleigh) doping smatraju nepoštenim jer narušava esenciju sporta i jer stvara nepravednu prednost u odnosu na ostale sportaše (Škerbić, 2016: 520). S tvrdnjom o dopingu kao narušitelju esencije sporta se složilo i u potpunosti složilo 82% sudionika. Po pitanju neprihvatljivosti dopinga zbog stvaranja nepravedne prednosti još više je studenata izrazilo svoje slaganje – 19,7 % se složilo i 65,8 % u potpunosti složilo s postavljenom tvrdnjom. Može se dakle reći kako su studenti FHS-a znatno skloniji esencijalističkoj perspektivi koja ne odobrava uporabu dopinga u sportu.

No postavlja se pitanje kako riješiti problem dopinga u sportu te može li se uopće. Možda će se nekada moći u budućnosti i to postojanjem posebno organiziranih natjecanja za one sportaše koji se žele dopingirati. S takvim rješenjem se ne slažu studenti FHS-a. Naime, 47,9 % sudionika se u potpunosti nije složilo i nije složilo s tvrdnjom »Trebala bi postojati posebno organizirana natjecanja za one sportaše koji se žele dopingirati.«, dok se 29,9 % složilo i u potpunosti složilo.

10. Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati stavove studenata Fakulteta hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu o doping u sportu te je on ostvaren. Na temelju provedenog istraživanja je zaključeno kako studenti imaju općenito negativne stavove prema uporabi dopinga u sportu. Štoviše, prepoznato je izrazito negativno stajalište. Primjerice, doping neprihvatljivim smatra 85,5 % studenata jer stvara nepravednu prednost u odnosu na ostale sportaše i 80 % jer narušava esenciju sporta. Nadalje, 81,2 % sudionika smatra kako bi se sportaš trebao osjećati krivim ako prekrši antidopinška pravila, a 74,4 % kako nije važna samo kvaliteta, već i način postizanja sportskog performansa.

Na temelju prethodnih istraživanja postavljene su hipoteze koje se odbacuju. Naime, nije dokazana statistički značajna povezanost između sociodemografskih karakteristika sudionika i stavova o doping u sportu, kao ni ona povezanost između stavova i bavljenja sportom te zainteresiranosti za njega. Mogući razlozi za to su što ta istraživanja nisu provedena u Republici Hrvatskoj te je pogled na doping hrvatskih studenata nešto drugačiji, kao i to što nije ostvaren planirani uzorak sudionika. To dakle ostavlja prostor za neka daljnja istraživanja u koja je potrebno uključiti znatno više sudionika. Uz to, bilo bi zanimljivo ispitati stavove studenata koji studiraju društveni i/ili humanistički studij te ih usporediti s onima koji pohađaju studij u području prirodnih, medicinskih i tehničkih znanosti. Mislim da bi također bilo interesantno ispitati stavove studenata Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Kineziološkog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Kineziološkog fakulteta Osijek, Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te dobiveno upotpuniti kvalitativnim istraživanjem.

11. Popis korištenih izvora:

- 1) Alaranta, A., Alaranta, H., Holmila, J., Palmu, P., Pietilä, K., Helenius, I. (2006.) »Self-Reported Attitudes of Elite Athletes Towards Doping: Differences Between Type of Sport«, *International Journal of Sports Medicine*, sv. 27 (10): 842-846.
- 2) Anshel, M. H., (1991.) »A survey of elite athletes on the perceived causes of using banned drugs in sport«, *Journal of Sports Behaviour*, sv. 14: 283-307.
- 3) Backhouse, S. (2006.) *INTERNATIONAL LITERATURE REVIEW: ATTITUDES, BEHAVIOURS, KNOWLEDGE AND EDUCATION – DRUGS IN SPORT: PAST, PRESENT AND FUTURE*, UK: Leeds Beckett University.
- 4) Berčić, B. (2008.) »Utilitarizam«, *Filozofska istraživanja*, sv. 28 (2): 363-377.
- 5) Birzniece, V. (2015.) »Doping in sport: effects, harm and misconceptions«, *Internal Medicine Journal*, sv. 45 (3): 239-248.
- 6) Borge, S. (2020.) »What Is Sport?«, *Sport, Ethics and Philosophy*, sv. 15 (3): 1-23.
- 7) Broshek, D. K., De Marco, A. P., Freeman, J. R. (2014.) »A review of post-concussion syndrome and psychological factors associated with concussion«, *Brain Injury*, sv. 29 (2): 228-237.
- 8) Brošura: Postupak dopinške kontrole, Hrvatski zavod za toksikologiju i antidoping, Zagreb (<https://antidoping-hzta.hr/wp-content/uploads/2019/09/PDK2016A4.pdf>).
- 9) Brown, W. M. (1980.) »Ethics, Drugs, and Sport«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 7: 15-23.
- 10) Brown, W. M. (1985.) »Paternalism, Drugs, and the Nature of Sports«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 11: 14-22.
- 11) Brown, W. M. (1990.) »Practices and Prudence«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 17 (1): 71-84.
- 12) Chng, C. L., Moore, A. (1990.) »A study of steroid use among athletes: Knowledge, attitude and use«, *Health Education*, sv. 21: 12-17.
- 13) Coakley, J. (2009.) *Sports in Society: Issues and Controversies*, 10. izdanje, New York: McGraw-Hill Education.
- 14) Coleman, D. L., Coleman Jr., J. E. (2008.) »The Problem of Doping«, *Duke Law Journal*, sv. 57 (6): 1743-1794.
- 15) Corbin, C. B., Feyrer-Melk, S. A., Phelps, C., Lewis, L. (1994.) »Anabolic steroids: A study of high school athletes«, *Pediatric Exercise Science*, sv. 6: 149-158.
- 16) Curry, L. A., Wagman, D. F. (1999.) »Qualitative Description of the Prevalence and Use of Anabolic Androgenic Steroids by United States Powerlifters«, *Perceptual and Motor Skills*, sv. 88 (1): 224-233.

- 17) Čović, A. (2011.) »Pojmovna razgraničenja: moral, etika, medicinska etika, bioetika, integrativna bioetika«, u: Čović, Ante, Radonić, Marija (ur.) *Bioetika i dijete: moralne dileme u pedijatriji*, Zagreb: Pergamena: 11-24.
- 18) D'Angelo, C., Tamburrini, C. (2010.) »Addict to win? A different approach to doping«, *Journal of Medical Ethics*, sv. 36 (11): 700-707.
- 19) Dauncey H, Hare G. (2003.) »The Tour de France: a pre-modern contest in a post-modern context«, *The International Journal of the History of Sport*, sv. 20: 1-29.
- 20) Davis, P. (2007.) »A consideration of the normative status of skill in the purposive sports«, *Sport, Ethics and Philosophy*, sv. 1 (1): 22-32.
- 21) Diacin, M. (1999.) *Perceptions of male intercollegiate athletes on performance enhancement substances in sport*, Bowling Green: Bowling Green University.
- 22) Fraleigh, W. (1985.) »Performance-Enhancing Drug in Sport: The Ethical Issue«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 11 (1): 23-28.
- 23) Fraleigh, W. P. (1984.) *Right Actions in Sport: Ethics for Contestants*, Champaign: Human Kinetics.
- 24) Frey, J. H., Eitzen, D. S. (1991.) »Sport and Society«, *Annual Review of Sociology*, sv. 17: 503-522.
- 25) Gardner, R. (1989.) »On Performance-Enhancing Substances and the Unfair Advantage Argument«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 16 (1): 59-73.
- 26) Gleaves, J. (2011.) »A New Conceptual Gloss that Still Lacks Luster: Critiquing Morgan's Treatment-Enhancement Distinction«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 38: 103-112.
- 27) Gray, G. R., Schoof, R. J. (1993.) »Drug testing collegiate student athletes: Opinions of athletes and non-athletes«, *Journal of Legal Aspects of Sport*, sv. 3: 51-58.
- 28) Grove, J. R., Paccagnella, M. (1995.) »Tall poppies in sport: Attitudes and ascribed personality traits«, *Australian Psychologist*, sv. 30: 88-91.
- 29) Hamilton, L. S., Stone, R. W. (1990.) »Student attitudes toward drug testing of college athletes«, *Physical Educator*, sv. 47: 33-36.
- 30) History.com Editors (2009.) *Ben Johnson wins gold temporarily*, HISTORY, A&E Television Networks, <https://www.history.com/this-day-in-history/ben-johnson-wins-gold-temporarily> (posljednja izmjena: 22. rujna 2020.).
- 31) Holowchak, A. M. (2000.) »'Aretism' and Pharmacological Ergogenic Aids in Sport: Taking a Shot at the use of Steroids«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 27 (1): 35-50.
- 32) Hosta, M. (2007.) *Etika športa: manifest za 21. stoljeće*, Ljubljana: Univerza u Ljubljani, Fakulteta za šport.

- 33) Issari, P., Coombs, R. H. (1998.) »Women, drug use and drug testing«, *Journal of Sport and Social Issues*, sv. 22: 153-169.
- 34) *Johnson insists "everybody" at Seoul was on drugs* (2004.), The Sydney Morning Herald, <https://www.smh.com.au/sport/johnson-insists-everybody-at-seoul-was-on-drugs-20040711-gdjbfm.html> (stranica posjećena: 18. srpnja).
- 35) Kretchmar, S. (2012.) »Competition, Redemption, Hope«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 39 (1): 101-116.
- 36) Labar, B. (2018.), u: H. Kačer (ur.) *Sportsko pravo*, Split: Pravni fakultet Sveučilišta u Splitu: 528.
- 37) Laure, P., Binsinger, C., Lecerf, T. (2003.) »General practitioners and doping in sport: attitudes and experience«, *British Journal of Sports Medicine*, sv. 37 (4).
- 38) Laure, P., Lecerf, T., Friser, A., Binsinger, C. (2004.) »Drugs, recreational drug use and attitudes towards doping of high school athletes«, *International Journal of Sports Medicine*, sv. 25: 133-138.
- 39) Lavin, M. (1987.) »Sports and Drugs: Are the Current Bans Justified?«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 14: 34-43.
- 40) Lippi, G., Franchini, M., Guidi, G.C. (2008.) »Doping in Competition or Doping in Sport?«, *British Medical Bulletin*, sv. 86: 95-107.
- 41) McCardle, D., (1999.) »Elite athletes' perceptions of the use and regulation of performance enhancing drugs in the United Kingdom«, *Journal of Legal Aspects of Sport*, sv. 9: 43-51.
- 42) McFee, G. (2004.) *Sport, Rules and Values. Philosophical Investigations into the Nature of Sport*, London i New York: Routledge.
- 43) Melia, P., Pipe, A., Greenberg, L. »The use of anabolic androgenic steroids by canadian students«, *Clinical Journal of Sport Medicine*, sv. 6: 9-14.
- 44) Miah, A. (2006.) »Rethinking Enhancement in Sport«, *Annals of the New York Academy of Sciences*, sv. 1093 (1): 301-320.
- 45) Miškulin, I. (2020.) »ATTITUDES TOWARDS DOPING AS A PREDICTOR OF DOPING USAGE IN PROFESSIONAL AND NON-PROFESSIONAL ATHLET«, *Pannoniana: Časopis za humanističke znanosti*, sv. 4 (1): 73-88.
- 46) Modell, W. (1967.) »Mass Drug Catastrophes and the Roles of Science and Technology«, *Science*, sv. 156: 346-351.
- 47) Møller, V. (2010.) *The Ethics of Doping and Anti-Doping. Redeeming the Soul of Sport?*, London i New York: Routledge.
- 48) Morgan, W. J. (2012.) »Broad internalism, deep conventions, moral entrepreneurs, and sport«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 39 (1): 65-100.

- 49) Muller, R. K. (2010.) »History of Doping and Doping Control«, u: Hemmerbach, P., Thieme, D. (ur.) *Doping in Sports*, Heidelberg, Springer-Verlag Berlin Heidelberg: 1-23.
- 50) Nedić, T. Škerbić, M. M. (2020) »Definiranje sporta u hrvatskim i međunarodnim pravnim aktima – na razmeđu prava i filozofije«, *Studia ethnologica Croatia*, sv. 32 (1): 155-181.
- 51) *O nama*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, <https://antidoping-hzta.hr/o-nama/> (stranica posjećena: 21. srpnja 2021.).
- 52) *O postupku dopinške kontrole*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, <https://antidoping-hzta.hr/zasportase/dopinska-kontrola/> (stranica posjećena: 21. srpnja 2021.).
- 53) Oroz, M. (2018.) »Tehnološki doping u profesionalnom sportu«, diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- 54) Osredkar, J. (2006.) »Doping u sportu«, u: Čajavac, R., Heimer, S. (ur.) *Medicina sporta*, Zagreb: Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu, str. 399.
- 55) Pajčić, M., Petković, P. (2008.) »Doping i kaznenopravna odgovornost«, u: A. Bačić (ur.) *Zbornik radova Pravnog Fakulteta u Splitu*, Split: 551-582.
- 56) Pan, D. W., Baker, J.A. (1998.) »Perceptual mapping of banned substances in athletics«, *Journal of Sport and Social Issues*, sv. 22: 170-182.
- 57) Petersen, T. S., Kristensen, J. K. (2009.) »Should Athletes Be Allowed to Use All Kinds of Performance-Enhancing Drugs? –A Critical Note on Claudio M. Tamburrini«, *Journal of the Philosophy of Sport* sv. 36 (1): 88–98.
- 58) Petróczi, A. (2007.) »Attitudes and doping: a structural equation analysis of the relationship between athletes' attitudes, sport orientation and doping behaviour«, *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*, vol. 2 (34), <https://substanceabusepolicy.biomedcentral.com/articles/10.1186/1747-597X-2-34>.
- 59) *Popis zabranjenih sredstava 2021 (2021.)*, Hrvatski zavod za javno zdravstvo, <https://antidoping-hzta.hr/wp-content/uploads/2020/12/Popis-zabranjenih-sredstava.pdf>.
- 60) Primorac, D., Buhovac, M., Miletić, N. (2021.) »Istraživanje i dokazivanje dopinga kao sportskog delikta s osvrtom na kaznenopravni aspekt«, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, sv. 58 (1): 185-209.
- 61) Schneider, D., Morris, J. (1993.) »College athletes and drug testing: Attitudes and behaviours by gender and sport«, *Journal of Athletic Training*, sv. 28: 146-150.
- 62) Schwerin, M. J., Corcoran, K. J. (1992.) »What do people think of male steroid users? An experimental investigation«, *Journal of Applied Social Psychology*, sv. 22: 833-840.
- 63) Schwerin, M. J., Corcoran, K. J. (1996.) »A multimethod examination of the male anabolic steroid user«, *Journal of Applied Social Psychology*, sv. 26: 211-217.

- 64) Simon, R. L. (1985.) »Good Competition and Drug-Enhanced Performance«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 11: 6-13.
- 65) Simon, R. L. (2010.) *Fair play. The Ethics of Sport*, 3. izdanje, Philadelphia: Westview Press.
- 66) Simon, R. L., Torres, C. R., Hagar, P. F. (2015.) *Fair Play: Sports, Values and Society*, Boulder: Westview Press.
- 67) Stewart, B., Smith, A. (2010.) »Player and athlete attitudes to drugs in Australian sport: implications for policy development«, *International Journal of Sport Policy and Politics*, sv. 2 (1): 65-84.
- 68) Suits, B. (1978.) *Suits, The Grasshopper: Games, Life and Utopia*, Toronto: University of Toronto Press.
- 69) Suits, B. H. (1977.) »Words on Play«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 4 (1): 117- 131.
- 70) Suits, B. H. (1988.) »Tricky triad: games, play, and sport«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 15 (1): 1-9.
- 71) Škerbić, M. M. (2014.) »Etika sporta kao novi nastavni predmet?«, *Metodički ogledi*, sv. 21 (1): 47-66.
- 72) Škerbić, M. M. (2016.) »Etika dopinga u sportu: dvije suprotstavljene perspektive«, *Filozofska istraživanja*, sv. 36 (3): 511-530.
- 73) Škerbić, M. M. (2019.) »Bioethics of Sport and Its Place in the Philosophy of Sport«, *Synthesis Philosophica*, sv. 68 (2): 379-394.
- 74) Škerbić, M. M. (2019.) »Etika sporta Williama Johna Morgana«, doktorski rad, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- 75) Škerbić, M. M., Radenović, S. (2018) »Bioetika sporta: Prisutnost bioetičkih tema na području filozofije i etike sporta u Hrvatskoj i Srbiji«, *Jahr: europski časopis za bioetiku*, sv. 9 (2): 159-184.
- 76) Tamburrini, C. M. (2007.) »What's Wrong with Doping«, u: T. Tännsjö, C. M. Tamburrini (ur.) *Values in Sport: Elitism, Nationalism, Gender Equality and the Scientific Manufacture of Winners*, London: Taylor and Francis, str. 200-218.
- 77) Tamburrini, C. M., Tännsjö, T. (2007.) »Transcending human limitations«, *Sport, Ethics and Philosophy*, 1 (2): 113-118.
- 78) Tepšić, G. (2002.) *Doručak šampiona: tajne sportske farmakologije*, Zagreb: Lexia.
- 79) Tricker, R., Connolly, D. (1997.) »Drugs and the college athlete: An analysis of the attitudes of student athletes at risk«, *Journal of Drug Education*, sv. 27: 105-119.
- 80) Tsivou M., Kioukia-Fougia N., Lyris E., Aggelis Y., Fragkaki A., Kiouisi X., Simitsek A., Dimopoulou H., Leontiou I.P.M., Stamou M., Spyridaki M.H., Georgakopoulos C. (2006.) »An

overview of the doping control analysis during the Olympic Games of 2004 in Athens, Greece», *Analytica Chimica Acta*, sv. 555: 1-13.

- 81) Vangrunderbeek, H., Tolleneer, J. (2010.) »Student attitudes towards doping in sport: Shifting from repression to tolerance?«, *International Review for the Sociology of Sport*, sv. 46 (3): 346-357.
- 82) Veber, M. (2015.) »The Coercion Argument Against Performance-Enhancing Drugs«, *Journal of the Philosophy of Sport*, sv. 41 (2): 267-277.
- 83) *WADA Statement: Independent Investigation confirms Russian State manipulation of the doping control process* (2016.) World Anti-Doping Agency, <https://www.wada-ama.org/en/media/news/2016-07/wada-statement-independent-investigation-confirms-russian-state-manipulation-of> (stranica posjećena. 1. 10. 2016.)
- 84) *WHO ARE WE*, World Anti-Doping Agency, <https://www.wada-ama.org/en/who-we-are> (stranica posjećena: 20. srpnja 2021.)
- 85) *World Anti-Doping Code* (2015.), World Anti-Doping Agency, Montreal.
- 86) *WORLD ANTI-DOPING CODE. INTERNATIONAL STANDARD. PROHIBITED LIST 2021* (2021.), World Anti-Doping Agency, https://www.wada-ama.org/sites/default/files/resources/files/2021list_en.pdf.